50 TINTEN GROEN ASSENDORP

BUURT ENERGIEPLAN +

Sallandsweide – De Groene Renovatie

2 juli 2024

INHOUDSOPGAVE

Inleiding 3

Samenvatting 7

Bewonersvisie groen, water, mobiliteit en warmte 8

1. Water 11

1.1 Gemeentelijke opgave: wateroverlast en adaptieve maatregelen 11
1.2 Visie van bewoners 12
1.3 Maatregelen: vergroening en waterbeheer 14

2. Groen 16

2.1 Gemeentelijke opgave: versteende ruimtes en hittestress 16
2.2 Visie van bewoners 17
2.3 Groen initiatieven: vergroening van de wijk 19

3. Mobiliteit 21

3.1 Gemeentelijke opgave: parkeerdruk en verkeersveiligheid 21
3.2 Visie van bewoners 22
3.3 Oplossingen: bevorderen van duurzame mobiliteit 26
3.4 Resultaten en impact 27

4. Warmte 28

4.1 Bewoners opgave: voorkeursvariant alternatief aardgas 28
4.2 Visie van bewoners 30
4.3 Oplossing: wat is het beste alternatief voor aardgas? 32
4.4 Governance 36
4.5 Energetische renovatie woningen 36
4.6 Resultaten en impact 41

5. Participatie 43

5.1 Rol van de gemeente 43
5.2 50 tinten participatie 44
5.3 Participatie met de buren 48
5.4 Participatie met de gemeente 56
5.5 Participatie met andere stakeholders 58
5.6 Resultaten en impact 59

6. Terugblik en aanbevelingen 61

6.1 Terugblik op het project 61
6.2 Integraliteit van de oplossingen 62
6.3 Aanbevelingen 64

Literatuur en bronnen, afkortingen 66

Bijlagen 67

Inleiding

In een gedeelte van de wijk Assendorp in Zwolle hebben bewoners het afgelopen jaar het project De Groene Renovatie Sallandsweide uitgevoerd. Een ambitieus initiatief dat zich richt op het vergroenen, verduurzamen en verbeteren van de leefbaarheid in deze buurt.

De aanleiding hiervoor was een specifieke klimaatadaptieve opgave vanuit de gemeente Zwolle in het plangebied en de wens om samen te leren vanuit een eerdere COP tussen de gemeente en 50 Tinten Groen Assendorp rond burgerparticipatie. 50 Tinten Groen Assendorp is samen met buren en andere stakeholders in het plangebied de uitdaging aangegaan op het gebied van water, groen, mobiliteit, warmte en volwaardige burgerparticipatie. Met als doel een leefomgeving te creëren die niet alleen bestendig is tegen klimaatverandering, maar ook prettiger en gezonder voor de bewoners. Het belang van dit project wordt bevestigd

in de toekenning van de status Prioritair Wijkinitiatief door de gemeente Zwolle. In dit document presenteren we de resultaten van dit proces en de bevindingen van het projectteam, met een focus op de genomen maatregelen en aanbevelingen voor de toekomst.

Assendorp, een levendige wijk in Zwolle, staat voor diverse uitdagingen die zowel de leefbaarheid als de duurzaamheid van de buurt beïnvloeden. Van wateroverlast tot hittestress, van versteende ruimtes tot verkeersdrukte, deze problemen vragen om een integrale aanpak waarbij

de kracht van de gemeenschap centraal staat. In het afgelopen jaar hebben bewoners met het project De Groene Renovatie Sallandsweide geprobeerd om samen concrete oplossingen te vinden voor deze vraagstukken. Door middel van deep-democracy, sociocratische processen en volwaardige participatie hebben alle bewoners de kans gekregen om actief mee te doen of hun stem te laten horen.

Dit document belicht de resultaten van het onderzoek, de bevindingen van bewoners en het projectteam en conclusies en aanbevelingen; hoe nu verder? Het document is onderverdeeld in de centrale integrale opgave; om een klimaatadaptieve wijk te creëren zal de overwegend versteende openbare ruimte plaats moeten maken voor water-adaptieve maatregelen en vergroenen van de leefbare ruimte. In dit document zullen we dieper ingaan op vier essentiële onderwerpen die de kern vormen van onze aanpak:

1. Water

In dit hoofdstuk analyseren we de problematiek rondom wateroverlast en presenteren we adaptieve maatregelen om dit tegen te gaan. De kern van dit hoofdstuk ligt in het vinden van oplossingen die zowel de leefbaarheid als de veiligheid in de wijk verbeteren.

2. Groen

Hier onderzoeken we de uitdagingen van versteende ruimtes en hittestress en beschrijven we initiatieven om de wijk te vergroenen. Het hoofddoel is om de leefomgeving te verrijken en de negatieve effecten van verstedelijking te verminderen.

Initiatie	Ontwikkeling	Realisatie	Exploitatie
A **Voorbereiding** Startdocument Buurtorganisatie	D **Ontwerp** Conceptontwerp	G **Contractering** Opdracht	J **Onderhoud** Meerjarig onderhoudsplan
B **Samenwerking en visievorming** Buurtorganisatie heeft koers bepaald	E **Uitwerking** Bewonerspropositie	H **Uitvoering** Opgeleverd 'vastgoed'	K **Optimalisatie** Verbeterplan op basis van data-analyse
C **Planvorming** Buurtenergieplan	F **Investeringsplan** Financial close	I **Nazorg** Goed functionerend 'vastgoed'	L **Vervanging** Vervangingsplan

3. Mobiliteit

Dit hoofdstuk behandelt de problematiek van verkeersdrukte en onveilige situaties in de wijk, en presenteert oplossingen om duurzame mobiliteit te bevorderen. De kern van dit hoofdstuk is het streven naar een betere verkeerssituatie die ruimte biedt aan zowel voetgangers als fietsers.

4. Warmte

Hier onderzoeken we, samen met adviesbureau DWA, de uitdagingen van de warmtetransitie en de haalbaarheid van een collectief warmtenet. De kern van dit hoofdstuk ligt in het streven naar een duurzame warmtevoorziening die bijdraagt aan het verminderen van de CO2-uitstoot en toepasbaar is in de oude woningen van Assendorp.

5. Participatie

Tot slot gaan we uitgebreid in op het participatieproces zelf. We vertellen hoe we dit hebben ingericht, kijken naar de theorie en recente onderzoeken en reflecteren op het project. Het hoofddoel van dit hoofdstuk is om te leren hoe we deze complexe participatie kunnen vormgeven.

Elk van deze thema's zijn middels een participatieproces en de regels van sociocratie en deep-democracy benaderd. Door elk van deze onderwerpen te onderzoeken en te bespreken, hopen we niet alleen inzicht te bieden in de uitdagingen van de wijk Assendorp, maar ook concrete oplossingen aan te dragen die als inspiratie kunnen dienen voor andere gemeenschappen in onze mooie gemeente Zwolle.

Voor dit project volgen we de stappen van EnergieSamen om te komen tot een coöperatief warmtenet. Deze stappen zijn ingedeeld in **vier fases**, waarvan een Buurt Energieplan de afsluiting is van de eerste fase. Omdat De Groene Renovatie een integraal project is noemen wij dit plan het Buurt Energieplan + afgekort BEP+. Vanuit dit document werken wij toe naar de volgende fase: de Ontwikkelingsfase.

1. Water

Bewoners ervaren grote overlast van de steeds extremer wordende regenbuien en voelen de urgentie sterk. Ze hebben een voorkeur voor natuurlijke oplossingen waar dat kan en willen zo veel mogelijk gebruik maken van koppelkansen met andere thema's. Bewoners die direct aan de beoogde wateropvang/infiltratielocaties wonen zien kansen om hun tuinen en woningen te koppelen. Er zijn zorgen rond het stijgende grondwaterpeil en oude sanering van vervuilde grond in het plangebied.

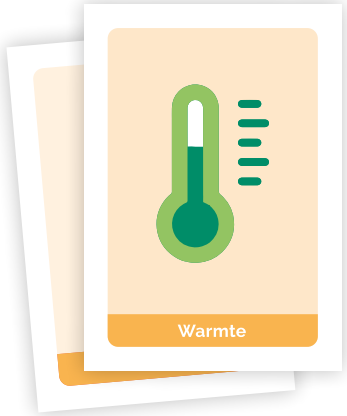
2. Groen

De huidige beplanting voldoet niet aan de 3-30-300 doelstelling van de gemeente Zwolle. Enkele straten binnen het plangebied hebben helemaal geen grote bomen en de meerderheid van de bewoners wil daar graag verandering in zien. De complexiteit van het planten van bomen in een wijk als Assendorp wordt erkend en men ziet kansen om dit te koppelen aan een integrale gebiedsontwikkeling. Daarbij spelen parkeerbeleid en aanleg van een warmtenet een hoofdrol. De plannen sluiten aan op de Zwolse ambitie voor een groen-blauw netwerk in de stad en de wijk.

3. Mobiliteit

Alle bewoners willen de parkeerdruk verminderen. Daarvoor is een diversiteit aan maatregelen nodig die de verschillende levensstijlen van de buren reflecteren. Door deelauto's te stimuleren, mobi punt op te zetten en het parkeervergunningenbeleid aan te scherpen ontstaat er ruimte in de straten voor andere opgaven zonder de parkeerdruk te vergroten. De verkeersinrichting van de straten voldoet niet meer aan de huidige wensen en toekomstige eisen. Bewoners denken graag mee aan, en hebben plannen voor de herinrichting en herziening van verkeersstromen.

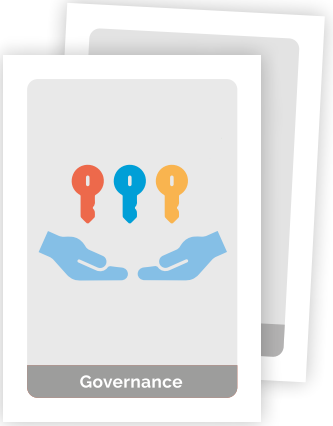
4. Warmte

Adviesbureau DWA, het projectteam en de bewoners zien potentie om een collectieve duurzame warmteoplossing te realiseren. Bewoners zien de energietransitie als een integrale en sociale opgave waarbij collectiviteit kan helpen om de transitie te versnellen en eerlijker te maken. (Mede)eigenaarschap over het warmtenet helpt om zorgen rond de monopoliepositie weg te nemen. Opschaling van het plangebied en verder detailleren van de techniek plus het meenemen van subsidies is nodig om de bewonerspropositie én duurzaamheid te verbeteren plus de businesscase robuuster te maken. De start-variant voor de ontwikkelfase is een hybride warmtenet op basis van het Buurt EnergieSysteem op 70 graden.

5. Participatie

Om alle bewoners een stem te geven is een zorgvuldige participatie nodig. Door middel van sociocratie en deep-democracy kun je structuur en ruggengraat geven aan dit complexe proces. Participatie is ook kwetsbaar; de stille middengroep moet zich veilig voelen om haar mening te geven. Een open gesprek en een a-politiek proces is hiervoor cruciaal. Door te werken met randvoorwaarden kun je gezamenlijke spelregels vaststellen waarbinnen een transitie plaats kan vinden. Een onzorgvuldige participatie zal de klimaat- en energietransitie vertragen. De gemeente Zwolle doet er goed aan om te investeren in volwaardige participatie van onderaf.

6. Terugblik en aanbevelingen

De Groene Renovatie is onderdeel geworden van een lerende gemeenschap, van een huiskamer aan de Eerste Weidjesstraat, een COP met de gemeente Zwolle tot een kantoor in Brussel. De klimaat- en energietransitie vragen om een integrale aanpak. Wij willen door; zowel de bewoners als de stakeholders (link bestuurlijk overleg) hebben aangegeven vol vertrouwen de Ontwikkelfase in te gaan. De financieringsaanvraag voor de benodigde € 750k staat klaar om verzonden te worden naar het ontwikkelfonds waarvoor De Groene Renovatie geselecteerd is. Wij vragen een gemeentelijke bijdrage van € 40k voor de komende drie jaar als cofinanciering.

Bewonersvisie groen, water, mobiliteit en warmte

Openbare ruimte eerlijker en multifunctioneler verdelen
Iedereen in het plangebied ervaart de druk op de huidige infrastructuur door de beperkte ruimte. Verschillende buren gebruiken deze ruimte op verschillende manieren en dat gebruik moet met elkaar in evenwicht zijn. Op dit moment neemt de auto verhoudingsgewijs de meeste ruimte in beslag. Om de bestaande situatie te verbeteren en onze buurt klaar te maken voor de toekomst is het nodig om de prioriteiten te heroverwegen.

Parkeerdruk verlagen

De parkeerdruk wordt door iedereen als hoog ervaren. Zomaar parkeerplekken verwijderen bij herindeling van de infrastructuur is dan ook onwenselijk. De meerderheid van onze buren ziet kansen om

de parkeerdruk te verlagen door deel-mobiliteit, parkeer hubs, betere verdeling van parkeervakken en een ander parkeer-vergunningenbeleid.

Doorgaand verkeer verlagen

Er wordt veel overlast en onveiligheid er-varen door zoekend en doorgaand verkeer. De meerderheid van onze buren vindt dat de huidige verkeersinrichting niet meer voldoet. Zij zien kansen in het verlagen van deze verkeersbewegingen door de inrichting en rijrichting te veranderen. Omdat zij zich realiseren dat dit effect heeft op de omliggende straten, willen zij dat proces graag breder trekken dan alleen het plangebied.

Meer bomen

De meerderheid van de buurt ervaart dat het gebrek aan bomen ten koste gaat van de kwaliteit en belevingswaarde van de straat. Hittestress wordt door iedereen anders ervaren, maar de meeste buren zijn het erover eens dat de huidige versteende openbare ruimte niet toekomstbestendig is. De uitdagingen die ontstaan bij het planten van grote bomen (wortelgroei en bladeren) gaan ze graag samen aan.

Multifunctioneel groen (eetbaar, spelen, biodiversiteit)

Vanwege de beperkte openbare ruimte willen de buren graag zoveel mogelijk functies combineren. Zo zien ze kansen om de biodiversiteit te vergroten en de leefbaarheid te verbeteren met meer groen; geveltuintjes, eetbare (inheemse) planten en fruitbomen. Door dubbel gebruik zoals groen/infiltratie + parkeren en leef-/speel-straten versterken deze functies elkaar.

Wateroverlast/ -tekort beperken (straat, tuin, kruipruimte)

De buurt ervaart overlast rond water en erkent de noodzaak om het regenwatersys-teem toekomstbestendig te maken. Ze zien kansen om grootschalige infiltratie/opvang te combineren met een groene parkeer-plaats in de Tweede Weidjesstraat en een natuurlijke speelplek met wadi in de Sal-landsweide. Meerdere buren zien mogelijk-heden om hun eigen waterafvoer/opvang aan te sluiten bij deze oplossingen.

Collectieve warmte mag niet meer kosten dan een individuele oplossing

De meeste bewoners willen best over naar een collectief systeem, maar dan moet het niet meer gaan kosten dan een individuele oplossing. Zij zien in het haalbaarheids-onderzoek van DWA dat de collectieve systemen duurder zijn dan de berekende individuele oplossingen. Het verschil zien ze echter niet als onoverbrugbaar. Net als adviesbureau DWA zien zij de potentie om de propositie aanzienlijk te verbeteren als

onderwerpen als subsidies, grootte van het plangebieden en techniek in detail worden meegenomen tijdens de ontwikkelfase.

Bewoners willen duurzame warmte

Bewoners willen een zo duurzaam mogelijke oplossing. Het liefst zonder fossiele brandstoffen. Helaas heeft de haalbaarheidsstudie uitgewezen dat dat niet haalbaar is. Tijdens de selectieavond koos de meerderheid echter niet voor het goedkoopste collectieve systeem maar voor het systeem waar betaalbaarheid en duurzaamheid in balans waren. Dat is dan ook onze opgave voor de ontwikkelfase.

Ruimte in de woning en overlast

De buren maken niet alleen een financiële afweging bij de keuze voor een individuele of collectieve oplossing. Ook ruimte in en rond huis en overlast van de techniek buiten spelen een rol bij de keuze voor aardgasloze warmte. Zij zijn het eens met de conclusies van DWA dat een collectief systeem de minste ruimte kost in (en rond) de woningen. Daarnaast realiseren zij zich maar al te goed dat bedrijven en buren hun verwarming individueel gaan verduurzamen als er geen collectief systeem komt. Ze wegen de eventuele geluidsoverlast dus af tussen: veel individuele buitensystemen inclusief grote individuele systemen voor de bedrijven tegen alle overlast gecentreerd op één locatie.

Samen doen

De sociale factor is een andere reden voor de meeste buren om door te willen naar de ontwikkelfase. Door samen te leren en elkaar te helpen willen zij zichzelf en elkaar ondersteunen bij de complexe vraagstukken rond de warmtetransitie. Zij herkennen de kracht van het bewonersproces en zien hier een kans voor versnelling van de wijkaanpak. Daarbij geeft een collectieve oplossing meer samenhang dan individuele oplossingen.

Eigenaarschap bij bewoners

De buren hebben zorgen rond het monopolie bij een warmtenet. (Mede)eigenaarschap over belangrijke zaken als prijs en service binnen het warmtebedrijf is voor hen een voorwaarde om over te stappen. Dit organiseren zij het liefst binnen een bewonerscoöperatie. Slechts een adviserende rol in een warmtebedrijf wordt door hen als onvoldoende ervaren. Op dit moment kunnen buren die huren zelf een contract afsluiten met een energieleverancier. Zij zijn dan ook van mening dat huurders even veel zeggenschap en inspraak moeten hebben over/in een bewonerscoöperatie als huiseigenaren.

1. Water

Het hoofdstuk over water richt zich op de urgente uitdaging van wateroverlast in de wijk Assendorp - Sallandsweide. Door dit hoofdstuk heen worden verschillende adaptieve maatregelen besproken die zijn voorgesteld om deze problemen aan te pakken. Van de aanleg van wadi's of infiltratiekratten, tot het herontwerp van parkeerplaatsen. Elk initiatief draagt bij aan het vergroten van de weerbaarheid van de buurt tegen toekomstige klimaatgerelateerde uitdagingen.

De opgave binnen het plan van aanpak luidt alsvolgt:

De wateropgave in Assendorp is urgent. De inrichting van de wijk is niet toegerust om heftige regenbuiten te verwerken, met als risico dat straten en huizen blank komen te staan. Deze urgentie was aanleiding om te verkennen of de wateropgave en de warmteopgave is te verbinden. Dit vraagt een gedegen proces met de bewoners, gemeente en stakeholders.

De straatinrichting, het plantsoen en de achtertuinen zodanig aanpassen dat de omliggende huizen voor het regenwater worden afgekoppeld van de riolering. Dit levert een verbetering op voor buitengeluk en biodiversiteit.

1.1 Gemeentelijke opgave: Wateroverlast en adaptieve maatregelen

In de wijk Assendorp zijn regelmatig hevige regenbuien een bron van zorg geworden. Waarbij zelfs bij relatief milde buien van 36 mm neerslag in drie kwartier, overlast wordt ervaren in tuinen, schuurtjes en enkele woningen. Deze bevindingen zijn gebaseerd op klimaatstress-kaarten en modelleringen die de impact van dergelijke weersomstandigheden in kaart brengen. De dagelijkse praktijk bevestigt ondertussen de verwachtingen.

Wateroverlast
Bron: Opgavekaart MJOP

Echter, het wordt steeds duidelijker dat de toekomst mogelijk nog grotere uitdagingen met zich meebrengt. Extreme buien, zoals die met een neerslag van 67 mm in slechts één uur (t=100), worden door de klimaatverandering steeds waarschijnlijker. Volgens de modelleringen zou de overlast en schade bij dergelijke buien aanzienlijk toenemen. Het bestaande rioolsysteem kan dit niet verwerken. Deze bevindingen onderstrepen de urgentie van het aanpakken van wateroverlast in de wijk Assendorp en het projectgebied in het bijzonder. Het is duidelijk dat er adaptieve maatregelen nodig zijn om de kwetsbaarheid van de buurt voor deze extreme weersomstandigheden te verminderen en de leefbaarheid te verbeteren.

De gemeente Zwolle heeft daarom de opgave meegeven om ruimte te zoeken voor 2 x 500 kuub opvang om de druk en overlast bij extreme buien te beperken. Hierdoor wordt het bestaande rioolsysteem ontlast en hoeft deze niet vergroot te worden. Daarbij is de nadrukkelijke wens van de gemeente om zo min mogelijk onnatuurlijke materialen te gebruiken. Het zoekgebied voor deze opvang heeft aan de basis gestaan van het integrale project de Groene Renovatie. De Sallandsweide ligt relatief hoog en kan daardoor overlast in laaggelegen gebieden verkleinen. Daarnaast is dit niet alleen maar een opgave voor de openbare ruimte. De meeste regen valt op huizen en in tuinen. Bij het water opvangproject Azaleapark zijn uiteindelijk geen tuinen en huizen gekoppeld, daar ligt dus een participatieve uitdaging.

1.2 Visie van bewoners

Zorgen

De urgentie van de situatie voor de bewoners van Sallandsweide werd scherp gevoeld tijdens een van onze eerste bewonersavonden in de buurt. De bijeenkomst vond plaats een dag na een heftige regenval, waarbij de Assendorperstraat onder water kwam te staan en verschillende kelders van huizen in de omgeving waren

overstroomd. De aanblik van straten die veranderd waren in rivieren en huishoudens die worstelen met wateroverlast, maakte de noodzaak van actie direct duidelijk.

Tijdens de bewonersavond deelden bewoners hun ervaringen en zorgen over de toenemende frequentie en intensiteit van dergelijke overstromingen. Velen spraken over de schade die ze hadden geleden en de angst voor herhaling in de toekomst. De directe impact van de regenval bracht de kwetsbaarheid van de wijk voor extreme weersomstandigheden pijnlijk aan het licht en zorgde voor een gevoel van urgentie onder de Assendorpers.

Het besef dat klimaatverandering de kans op dergelijke gebeurtenissen alleen maar vergroot, wakkerde het verlangen naar structurele oplossingen aan. Deze bewonersavond diende als een krachtige herinnering aan de noodzaak om gezamenlijk te werken aan het aanpakken van de wateroverlast en het verbeteren van de veerkracht van de buurt tegen toekomstige klimaat gerelateerde uitdagingen.

Kansen

Er is weinig discussie over de noodzaak om het watermanagement in de buurt anders aan te pakken. Droogte en overstromingen van de afgelopen jaren hebben de theorie werkelijkheid gemaakt. Tijdens de bewonersbijeenkomst ontstond er een duidelijke voorkeur voor het combineren van de verschillende oplossingen in plaats van één enkel infiltratiebassin zoals het Azaleapark. Dit sluit aan bij de wens vanuit de gemeente Zwolle om zoveel mogelijk natuurlijke materialen te gebruiken. Daarbij denken de bewoners óók aan het koppelen/realiseren van oplossingen in privétuinen. Voor dat laatste is er wel (financiële) ondersteuning nodig vanuit de gemeente. Met name rond de Sallandsweide liggen hier kansen.

De parkeerplaats van de Tweede Weidjesstraat zou de plek kunnen zijn voor een groot ondergronds infiltratiebassin zoals in het Azaleapark. De bewoners hebben dan de voorkeur deze te voorzien van een waterdoorlatende groene bestrating. Op de Sallandsweide is er voorkeur voor een

Bewoner:

‘De straten van Assendorp stonden blank. Dat was heel confronterend. We zagen hoe nodig het is dat het water weg kan. Toevallig gingen we precies de dag erna met de buurt praten over vergroenen. Vol vuur en motivatie hebben we direct subsidie aangevraagd en een datum geprikt om tuintjes aan te leggen in de straat. Het voelde goed om meteen iets te kunnen doen met dat gevoel van urgentie.’

meer natuurlijke oplossing waarbij meegenomen moet worden dat het bestaande veld óók beschikbaar moet blijven voor buurtevenementen of andere activiteiten. Hier zou dus een wadi passen die gecombineerd kan worden met een kleinere ondergrondse infiltratie. De aansluitende tuinen, met name aan de Sallandstraatzijde, zouden kunnen worden voorzien van waterschuttingen waar de daken op worden aangesloten.
Over deze mogelijke oplossingen zijn ook zorgen: met name de hoge grondwaterstand heeft tot extra waterdruk op kelders én voor ondergelopen kruipruimtes geleid. Zorgvuldigheid rond de effecten van het ontkoppelen van regenwaterafvoer ten gunste van infiltratie is dus nodig. Ook geven oudere inwoners uit het plangebied (het levende geheugen van een wijk) aan dat het opschonen van de vervuilde grond aan de Tweede Weidjesstraat in de jaren ‘80 misschien niet heel zorgvuldig gedaan is. Ook hiervoor is extra aandacht nodig.

1.3 Maatregelen water

Samenwerking met experts van de gemeente
Tijdens het proces van het bedenken en ontwikkelen van deze oplossingen is nauw samengewerkt met een multidisciplinair team van de gemeente. Gezamenlijk hebben we overlegd over de nut, noodzaak en haalbaarheid van de voorgestelde maatregelen. Dit team bestond uit experts op het gebied van stedenbouw, watermanagement, groenvoorziening, mobiliteit en beleidsontwikkeling.

Door deze samenwerking hebben we kunnen profiteren van verschillende perspectieven en expertisegebieden, waardoor we tot goed doordachte concepten zijn gekomen die niet alleen effectief zijn, maar ook praktisch uitvoerbaar zijn binnen de context van de wijk Assendorp. De input en betrokkenheid van het multidisciplinaire team hebben bijgedragen aan het verzekeren van een integrale aanpak en het creëren van breed gedragen oplossingen voor de wateroverlast in de buurt.

Waterdoorlatende bestrating

Natuurlijke waterbuffer

Voorgestelde oplossingen

Verschillende oplossingen zijn voorgesteld om de wateroverlast in Assendorp aan te pakken en de veerkracht van de buurt te vergroten. Door deze maatregelen te implementeren, wordt er gewerkt aan een duurzame oplossing voor de waterproblematiek in Assendorp, met als doel het vergroten van de weerbaarheid van de buurt tegen toekomstige klimaatgerelateerde uitdagingen.

- Aanleg van een wadi, gekoppeld aan de herinrichting van de speelplek achter de sporthal. Deze wadi zal fungeren als buffer voor ongeveer 500 kubieke meter water, waardoor het regenwater op een natuurlijke wijze kan worden opgevangen en geïnfiltreerd in de bodem.
- Herinrichting van de parkeerplaats bij de Assendorperdijk, nabij de sporthal. Door de parkeerplaatsen te verplaatsen richting de weg ontstaat er ruimte voor een water-adaptieve groenvoorziening, zoals een wadi, mogelijk in combinatie met een pluktuin. Deze groenvoorziening zal helpen bij het opvangen en infiltreren van regenwater, waardoor de kans op overstromingen verkleind wordt.
- De aanleg van een infiltratiesysteem onder de parkeerplaats bij de Tweede Weidjesstraat en hoek Molenweg-Sallandstraat. Dit systeem zal in staat zijn om grote hoeveelheden water (±500 kubieke meter) op te vangen tijdens hevige regenbuien, waardoor het risico op wateroverlast in dit gebied wordt verminderd.
- De schuttingen grenzend aan de speeltuin aan de Sallandsweide vervangen door water-vasthoudende schutting en het afkoppelen van wateropvang van riolering.

Bewoners hebben zin om ermee aan de slag te gaan

De betrokkenheid en het gevoel van urgentie onder de buurtbewoners is toegenomen. Steeds meer buren zijn zich bewust van het probleem én dat ze er iets aan kunnen doen. Wat eens een abstract probleem leek, is nu tastbaarder geworden. Bewoners realiseren zich steeds meer dat zij zelf een cruciale rol kunnen spelen in het vinden van oplossingen voor de uitdagingen waarmee hun buurt wordt geconfronteerd. Concrete ideeën zijn opgeschreven en liggen nu op tafel. Bewoners hebben zin omaan de slag te gaan om hun straat en buurt mooier, veiliger en leefbaarder te maken.

2. Groen

Een grote uitdaging in het plangebied is dat de openbare ruimte erg versteend is. Een groot gedeelte van het gebied bestaat uit wegen en parkeerplaatsen, wat zorgt voor hittestress. Om de leefbaarheid te vergroten, is het nodig om te zorgen voor meer groen. Een enthousiaste groep bewoners organiseert acties om hier en daar al wat plekken te vergroenen. Ook worden er plannen gemaakt om de straten anders in te delen, zodat er nog meer ruimte komt voor groen.

De opgave binnen het plan van aanpak luidt alsvolgt:

Assendorp is een gezellige buurt, met van oudsher een levendig sociaal leven. Er staan vooral oude huizen uit 1900-1930 die vaak slecht geïsoleerd zijn. Er is echter weinig groen met krappe straatjes waar parkeerplaatsen voor auto's veel ruimte vragen. Bij hete zomers is de wijk een hitte-eiland.

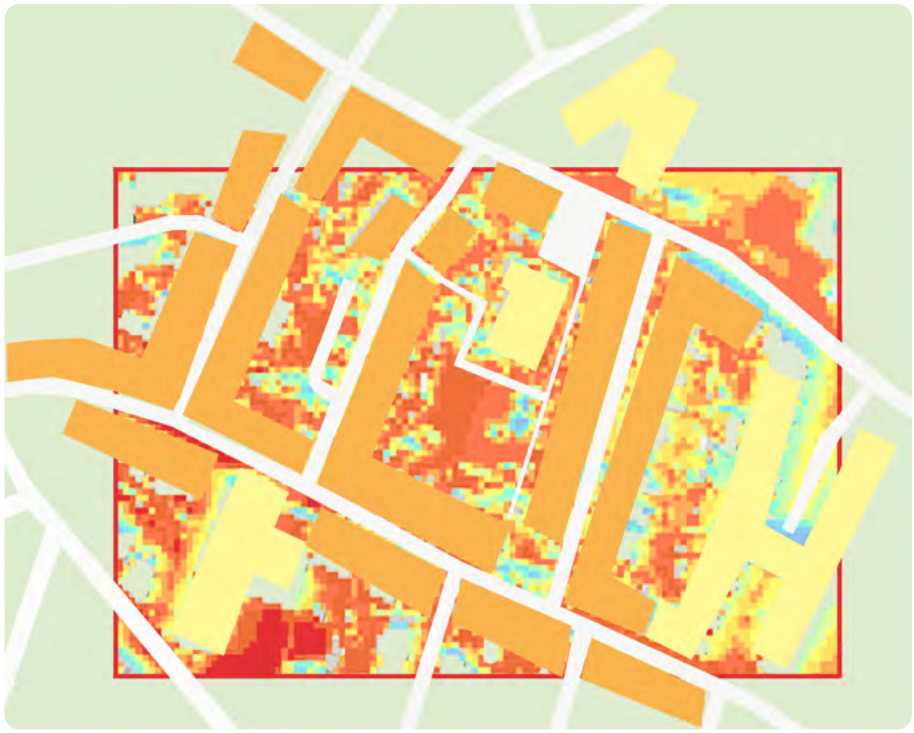
Meer groen, biodiversiteit en spons- en schaduwwerking. Vergroten van buitengeluk (leefbaarheid) door dit integraal te realiseren.

2.1 Gemeentelijke opgave: versteende ruimtes en hittestress

Assendorp is de dichtstbebouwde wijk van Zwolle en bijzonder versteend. Op hete dagen worden de bewoners geconfronteerd met hoge gevoelstemperaturen, die zelfs boven de 40°C kunnen uitkomen. De versteende openbare ruimte, dichte bebouwing en vele geparkeerde auto's fungeren als een accumulator van hitte. Hierdoor is de wijk op hete dagen tot wel 4 graden warmer dan de omliggende wijken. Om deze uitdaging aan te pakken, zijn er kansen geïdentificeerd voor het creëren van koelere plekken in de buurt, met als doel de leefbaarheid te vergroten en hittestress tegen te gaan.

Grote bomen kunnen de effecten van hittestress verminderen. Een belangrijke uitdaging is de beperkte ruimte in de ondergrond voor grote bomen, waardoor het moeilijk is om voldoende groen te integreren. Daarnaast is haast geboden; alleen volgroeide bomen geven het nodige resultaat en de verwachting is dat de komende jaren de temperatuur nog verder zal oplopen. We moeten dus nú planten voor de koelte van morgen.

Meer ruimte voor groen betekent minder ruimte voor iets anders. Een aspect van deze uitdaging is de ervaren parkeerdruk in de wijk. Bewoners willen graag hun auto in de buurt parkeren. Deze twee behoeften staan op gespannen voet met elkaar, waarbij de beschikbare ruimte eerlijk moet worden verdeeld. Dit conflict tussen parkeren en vergroening vraagt om een zorgvuldige afweging en creatieve oplossingen om een balans te vinden die zowel aan de behoeften van de bewoners als aan de doelstellingen van het vergroenen van de wijk tegemoetkomt.

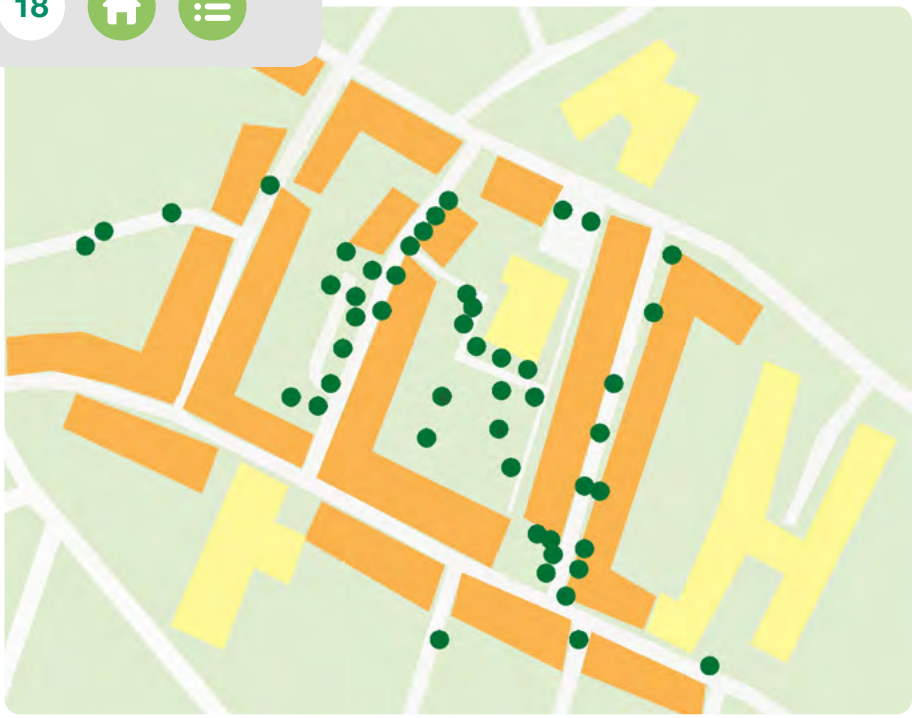

Hittestress
Bron: Opgavekaart MJOP

2.2 Visie van bewoners

De meerderheid van de bewoners wil graag méér bomen in de straat. Met name de Eerste Weidjesstraat en de Molenweg komen er bekaaid vanaf. Hier voldoet de huidige beplanting ook niet aan de 3-30-300 doelstelling van de gemeente Zwolle. Ook de Assendorperdijk kan wel wat grotere bomen gebruiken. Hier zien we echter wel veel groen en bomen in de tuinen van bewoners en de scholen.

Gemeentelijke bomenkaart
Bron: EC-beheer

Ook hier geldt weer dat de meerderheid de noodzaak van extra bomen inziet, maar ook dat er zorgen zijn. Die liggen met name rond overlast van bladeren en wortelgroei. Ook hier spelen goede afspraken met de gemeente een rol om die zorgen weg te nemen.

Het plangebied is relatief groen vergeleken met de rest van Assendorp; in de Sallandsweide, de groenstrook rond de parkeerplaatsen aan de Tweede Weidjesstraat, de tuinen van de zaagtandwoningen en schoolgebouwen aan de Assendorperdijk. De Eerste Weidjesstraat, Sallandstraat en Molenweg zijn daarentegen juist erg versteend. De genoemde straten bieden weinig ruimte om grootschalig te vergroenen. Bewoners zoeken naar plekken waar dat wél kan. Gecombineerd met de herinrichting van de verkeersstromen in het plangebied liggen er kansen om de Tweede Weidjesstraat voor een groot gedeelte autovrij te maken. De vrijgekomen ruimte kan vergroend worden. De direct aanwonenden hebben een schets gemaakt van die visie.

Zorgvuldig aangelegde en onderhouden tuintjes als resultaat van tegelwip-acties kunnen bij veel bewoners op waardering rekenen. Het vergroot aantoonbaar het buitengeluk en de grote meerderheid van de bewoners erkennen de noodzaak rond infiltratie, biodiversiteit en hittestress. Zorgen zijn er ook. Slecht onderhouden tuintjes kunnen overgroeien over de smalle trottoirs en de aanblik van de straat verslechteren. Daarom is het belangrijk dat er goede afspraken gemaakt worden over onderhoud en de rol van de gemeente.

2.3 Groen initiatieven: vergroening van de wijk

De buurtbewoners van Sallandsweide hebben een schat aan ideeën om de wijk te vergroenen en te verrijken. Sommige plannen kunnen gelijktijdig met de wateropgave gerealiseerd worden, andere zijn afhankelijk van het vinden van ruimte of de planning van het warmtenet.

- De Sallandsweide is nu al een ‘groene oase’ in de versteende buurt. Deze kan verder worden omgevormd tot een klimaatadaptieve plek waar buurtbewoners in de zomer kunnen schuilen en ontspannen, weg van de hitte van de versteende straten. Natuurlijk spelen en biodiversiteit zetten hier de toon.
- De parkeerplaatsen aan de Assendorperdijk, Sallandstraat en Tweede Weidjesstraat kunnen anders worden ingericht, waardoor er ruimte ontstaat voor extra groen. Een gedurfd voorstel is het afsluiten van de Tweede Weidjesstraat. Dit opent de mogelijkheid voor de aanleg van een uitgestrekte groenstrook, die aansluit bij het groen-blauwe netwerk. Eetbare planten en biodiversiteit kunnen hier aan de basis staan van het beplantingsschema.
- Het instellen van eenrichtingsverkeer op de Molenweg en Assendorperdijk zal niet alleen de verkeersstromen verbeteren, maar ook ruimte creëren voor groen door de wegen te versmallen waar mogelijk. Dit kan op de bestaande bestrating gerealiseerd worden.
- Deze herinrichting zal ook de mogelijkheid bieden om parkeerplaatsen van de straten met minder ruimte, zoals de Eerste Weidjesstraat, te verplaatsen naar de Assendorperdijk, waardoor groene zones kunnen worden gecreëerd in de straat.
- Aan de Assendorperdijk kunnen we een lange bomenlaan realiseren, met majestueuze hoge bomen die niet alleen een esthetisch element toevoegen,

maar ook een verkoelende werking hebben. Ditzelfde concept voor de Molenweg, waardoor beide straten worden omgetoverd tot groene corridors die verlichting bieden van de zomerhitte en tegelijkertijd een groene leefomgeving creëren voor alle bewoners en voorbijgangers.

- Er is een ‘groene kansenkaart’ ontwikkeld om in kaart te brengen welke plekken in het plangebied op een eenvoudige wijze kunnen worden vergroend. Door stenen te verwijderen en groen te integreren op deze locaties, kunnen kleine en middelgrote groene zones ontstaan die bijdragen aan het verbeteren van de leefbaarheid en het verminderen van hittestress in de wijk. Deze strategie biedt een praktische en directe aanpak om de hoeveelheid versteende ruimte te verminderen en de groenvoorziening te vergroten.

Bestaande situatie

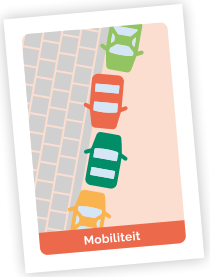
Groene corridor

De ideeën en initiatieven van bewoners weerspiegelen de kracht van gemeenschapszin en het verlangen naar een groenere, gezondere en leefbaardere woonomgeving. Met hun creatieve ideeën zien ze hoe een gezamenlijke inspanning kan leiden tot een positieve transformatie van hun geliefde buurt, waarbij alle dromen, zorgen en wensen meegenomen zijn.

De vergroening van de ‘groene oase’ speeltuin achter de sporthal in de Sallandsweide kan deze plek transformeren tot een oase van verkoeling en ontspanning, waar buurtbewoners tijdens de zomermaanden kunnen ontsnappen aan de hitte van de versteende straten. De herinrichting van parkeerplaatsen leidt tot meer groene ruimtes en ook tot een verbeterde luchtkwaliteit en een vermindering van de parkeerdruk in de buurt.
Bovendien sluiten deze voorstellen aan bij de ambitie van de gemeente Zwolle voor een groen-blauw netwerk in de stad. Door deze ontwikkeling door te trekken bij de herontwikkeling van Assendorperstraat 127 (Basisschool Het Mozaïek), kan een groene aansluiting gecreëerd worden tussen het park De Wezenlanden en het Azaleapark.

3. Mobiliteit

De wijk Assendorp staat voor aanzienlijke uitdagingen op het gebied van mobiliteit, met name wat betreft parkeerdruk en verkeersveiligheid. De oorspronkelijke structuur van de wijk, die niet is ontworpen met auto's in gedachten, leidt tot problemen op het gebied van verkeersbeheer en veiligheid. Dit hoofdstuk behandelt de problematiek van verkeersdrukte en onveilige situaties in de wijk, en presenteert oplossingen om duurzame mobiliteit te bevorderen. Bewoners streven naar een betere verkeerssituatie die ruimte biedt aan zowel voetgangers als fietsers.

3.1 Gemeentelijke opgave: parkeerdruk en verkeersveiligheid

De smalle straten, kleine stoepjes, geparkeerde auto's en korte draaicirkels zorgen voor een gebrek aan ruimte voor auto's om comfortabel te manoeuvreren, bovendien is er te weinig ruimte voor voetgangers en fietsers. Zelfs straten die tweerichtingsverkeer zijn, bieden vaak niet voldoende ruimte voor slechts één auto om door te rijden, wat leidt tot verkeersopstoppingen, afgebroken spiegels en gevaarlijke situaties. Ook is het lastig om een parkeerplaats te vinden.

Het gebrek aan duidelijk gemarkeerde parkeervakken draagt ook bij aan de verwarring en onzekerheid voor bestuurders, wat de kans op botsingen vergroot. Dit alles draagt bij aan een algeheel gevoel van onveiligheid op de weg, ook voor voetgangers en fietsers. Er is simpelweg te weinig ruimte beschikbaar voor het aantal auto's dat in de wijk wordt geparkeerd.

Helemaal gezien de opgave dat er meer groen in de wijk moet worden toegevoegd en de huidige verdeling van de openbare ruimte niet meer past bij een veranderende wereld.

Vanuit de gemeente is er een duidelijke visie rond mobiliteit. Met STOP geeft zij de prioriteit aan bij (her)inrichting van de openbare ruimte:

S *Stappen:*
genoeg ruimte voor lopen

T *Trappen:*
daarna ruimte voor de fiets

O *Openbaar vervoer:*
volgt als derde prioriteit

P *Personenvervoer pas als laatste. Met daarbinnen ook nog prioriteit voor deelauto.*

3.2 Visie van bewoners

Zorgen
Parkeren en het gebruiken van de openbare ruimte maakt veel los. Oudere bewoners zien de openbare ruimte en straat als een middel om van huis naar winkel of werk te komen, jongere bewoners verwachten meer en zien deze ruimte als onderdeel van hun leefomgeving. De huidige indeling stamt uit de jaren 80 en is duidelijk aan vernieuwing toe. Alle buren zijn het er over eens: het knelt aan alle kanten.

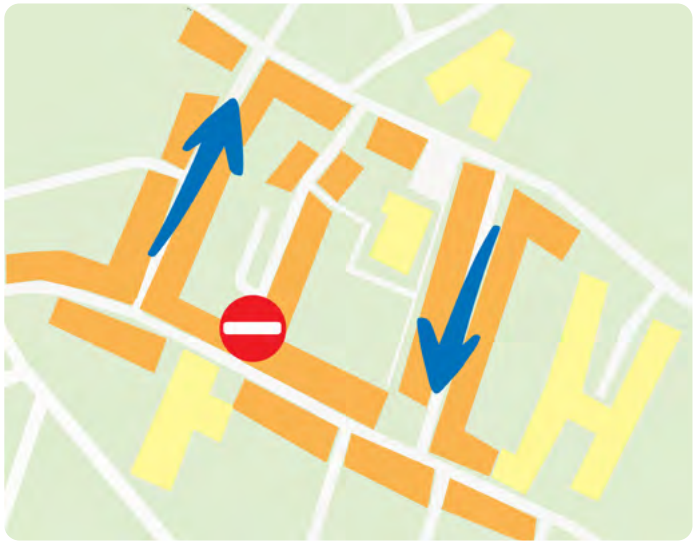
Daarnaast ervaren bewoners pér straat een andere parkeerdruk. Dit heeft te maken met de daadwerkelijk fysiek aanwezige parkeerplekken, de inrichting van de straat en de positie van de straat ten opzichte van de rand van de wijk (waar de parkeerdruk minder hoog is). In tegenstelling tot gemeentelijk beleid ervaren veel bewoners dicht bij huis parkeren wél als een recht. Oplossingen dienen dus zorgvuldig verdeeld te worden binnen het plangebied.

Proactieve handhaving op de vergunningsregels is een tweede onderwerp dat meerdere keren op tafel is gekomen. Bewoners vinden het lastig om hun buren aan te spreken op overlast van (recreatie) voertuigen die niet voldoen aan de vergunningseisen, terwijl de gemeente alleen handhaaft bij melding van overlast. Daarnaast neemt de parkeerdruk toe door oneigenlijk gebruik van de parkeerplaatsen. Er wordt overlast ervaren van auto's en (bestel)busjes die rond etenstijd in de wijk parkeren en 's ochtends weer weg zijn, waarbij de bestuurders op (vouw) fietsen het plangebied uitgaan.

Doorgaand verkeer is tevens een veelgenoemde zorg en bron van overlast en onveiligheid. De huidige inrichting zorgt voor, vaak hard rijdend, doorgaand verkeer van de Assendorperdijk richting de Assendorperstraat en omgekeerd. Met name in de Eerste Weidjesstraat en de Sallandstraat.

Geparkeerde fietsen vormen ook een bron van overlast. Met name in straten bij woningen die geen achterom hebben, zoals bijvoorbeeld een deel van de Molenweg. Logisch; terwijl er voor een auto 12,5 m2 gereserveerd wordt in de openbare ruimte, moeten fietsen op de stoep geplaatst worden. Een stoep die bovendien extra smal is omdat auto parkeervak en straat anders niet passen. Hierdoor moeten voetgangers, kinderwagens en rollators, met name in de Molenweg, met grote regelmaat uitwijken naar de weg. Het eerlijker verdelen van de openbare ruimte is dan ook een veel terugkerende wens.

De grootste uitdaging is de auto. Er zijn grofweg drie zienswijzen van bewoners:

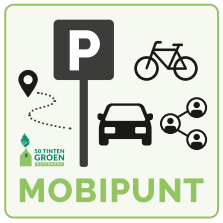

Alle bewoners zijn het erover eens dat de parkeerdruk moet worden verlaagd; als je bij huis wilt parkeren moet dat (onvoorwaardelijk) mogelijk blijven. Ook ruimte om te parkeren voor bezoek moet aangeboden blijven. Dat betekent dat de benodigde ruimte in de openbare ruimte alleen gecreëerd kan worden als er een breed spectrum aan alternatieven aangeboden gaat worden.

Ik wil wel een deelauto

Ik wil wel parkeren op een mobi punt

Ik wil mijn eigen auto in de buurt van huis parkeren

Kansen
Bewoners zien kansen aan de Assendorperdijk om extra parkeerplekken te realiseren op bestaande bestrating. Zo kan er ruimte gecreëerd worden in (met name) de Eerste Weidjesstraat en de Molenweg zonder dat er parkeerplekken in het plangebied hoeven te verdwijnen. Dit kan dus gerealiseerd worden zonder aanpassing van het parkeerbeleid.

Ook rond het parkeerbeleid zien bewoners mogelijkheden om de parkeerdruk te verlagen. Een tweede vergunning wordt eigenlijk door iedereen als onwenselijk gezien. De vrijgekomen ruimte zou niet ingezet moeten worden om de vergunningsdruk te verlagen maar om parkeerdruk te verlagen.

Bewoner:

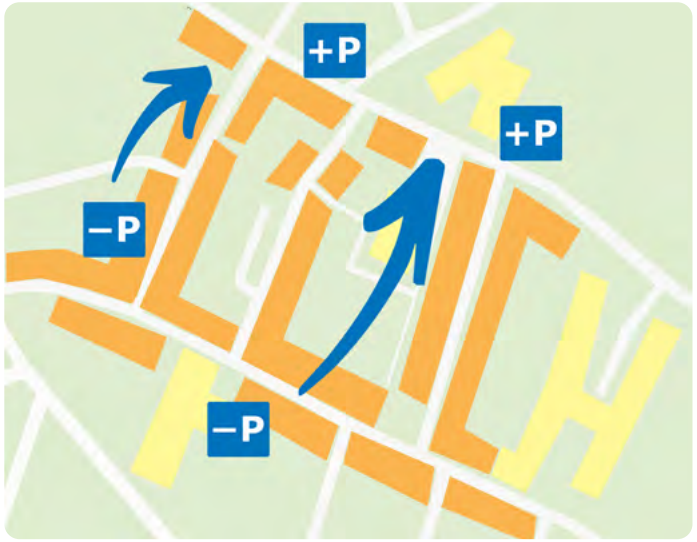
'Ik wil wel op afstand parkeren, maar dan alleen als de parkeerplek bij mij in de straat vergroend wordt.'

De gemeente kan hier strenger en beter handhaven. Handhaving zou bovendien beter 's avonds plaats kunnen vinden dan overdag. Juist als de bewoners problemen ervaren is de handhaving naar huis.

Mobi punten en deelauto's
Een deel van de bewoners is bereid om hun auto verder weg te parkeren of om mee te doen met een deelauto project als dat voordelen op gaat leveren. Een van de belangrijkste genoemde voordelen is het verbeteren van de leefbaarheid van hun straat. Maar ook financieel voordeel zoals differentiatie van de prijs voor parkeervergunningen tussen straat en mobi punt of minder maandelijkse kosten aan een deelauto dan een in eigen bezit, spelen een rol. Daarnaast kan ook ontzorging bij een deelauto (geen onderhoud, apk) of extra service bij een mobi punt een reden zijn om de overstap te maken.

De bewoners denken graag mee over het herinrichten van de rijrichtingen in het plangebied en realiseren zich tevens dat dit óók effect heeft op de aanliggende straten.

Eén van de scenario's die besproken is is de variant waarbij de Tweede Weidjesstraat afgesloten gaat worden, de Eerste Weidjesstraat alleen vanaf de Molenweg toegankelijk is en de Sallandstraat alleen vanaf de Assendorperdijk. Tijdens de bewonersbijeenkomst waarbij dit scenario uitgewerkt is, is tevens besproken dat men dit graag proefondervindelijk wil testen.

Parkeerdruk Eerste Weidjestraat en Molenweg verlagen door Assendorperdijk efficiënter in te richten.

Breder kijken dan het plangebied
Over sommige zaken zijn alle bewoners het, al vanaf de eerste gesprekken, eens; zomaar parkeerplaatsen verwijderen verhoogt de parkeerdruk en is onwenselijk én oplossingen voor het ene deel van Assendorp mogen geen overlast veroorzaken bij een ander deel.

Tenslotte is er een groot draagvlak voor het invoeren van een 7x24 uurs vergunning om oneigenlijk gebruik van parkeerplaatsen in de avond tegen te gaan. Het uitbreiden van het parkeervergunninggebied tot bijvoorbeeld de Hortensiastraat zou dit kunnen voorkomen.

Om de overlast van geparkeerde fietsen op de stoep tegen te gaan, zien we dat de enige beschikbare ruimte om oplossingen te realiseren, van de auto moet worden afgesnoept.

Het anders invullen van de mobiliteit zou kunnen door beter openbaar vervoer. Het plangebied ligt echter vrij gunstig bij buslijnen en het treinstation. Extra openbaar vervoer is dan ook niet teruggekomen als wens tijdens de vele huiskamergesprekken en bewonersbijeenkomsten.

3.3 Oplossingen: bevorderen van duurzame mobiliteit

Om de verkeersproblematiek in Assendorp aan te pakken en duurzame mobiliteit te bevorderen, worden verschillende oplossingen voorgesteld:

- Deelmobiliteit stimuleren: een groep bewoners is bereid hun individuele auto's op te geven en deel te nemen aan deelmobiliteitsinitiatieven. Door hun auto's te delen met buurtgenoten, kunnen zij niet alleen kosten besparen, maar ook de totale parkeerdruk in de wijk verminderen.
- Afstandsparkeren aanmoedigen: een andere groep bewoners staat open voor het idee om hun auto buiten de wijk te parkeren, bijvoorbeeld bij Landstede, MyOffice, VIA, Provincie Overijssel of andere aangewezen locaties. In ruil voor het opgeven van hun parkeervergunning wordt gegarandeerd dat er geen auto voor in de plaats komt, waardoor de beschikbare parkeerruimte in de buurt wordt vergroot.
- Parkeervergunningenbeleid aanscherpen: een tweede vergunning zou actief afgebouwd moeten worden, eventueel in combinatie met een alternatief op een mobi punt. Controle van de vergunningen zou niet tussen 9:00 en 17:00 plaats moeten vinden (als bewoners naar hun werk zijn) maar juist rond de spitsuren als bewoners de meeste overlast ervaren. Vergunningen zouden 24/7 nodig moeten zijn.
- Betaald parkeren uitbreiden naar 24/7: om de beschikbaarheid van parkeerplaatsen te verbeteren en langdurig parkeren te ontmoedigen, wordt voorgesteld om het betaald parkeren gebied te verkleinen en om te zetten naar een 24/7 betaald parkeren gebied.
- Verkeersrichting in het hele plangebied herinrichten: door eenrichtingsverkeer in te voeren in diverse straten, kan de verkeersstroom efficiënter worden gereguleerd. Omdat auto's elkaar niet hoeven te passeren, ontstaat er meer ruimte om de straten opnieuw in te richten ten gunste van groen en andere vormen van duurzame mobiliteit zoals fietsen.
- Afsluiten van de Tweede Weidjesstraat: door de Tweede Weidjesstraat af te sluiten voor gemotoriseerd verkeer, ontstaat er ruimte voor alternatieve vormen van mobiliteit, zoals fietsen en wandelen. En vooral groen.
- Het oneigenlijk gebruik van parkeerplaatsen voor puincontainers, caravans en vouwwagens zou actiever gecontroleerd en ontmoedigd moeten worden door de gemeente.

Deze oplossingen benadrukken het belang van samenwerking tussen bewoners, gemeente en andere betrokken partijen om duurzame mobiliteit te bevorderen en de leefbaarheid van Assendorp te verbeteren. Met deze maatregelen kunnen we streven naar een evenwichtigere en leefbare wijk voor iedereen.

3.4 Resultaten en impact

Het is essentieel om buurtbewoners keuzes te bieden en alternatieven te presenteren die aansluiten bij hun behoeften en levensstijl. Door bewoners te voorzien van goede alternatieven, zoals goed georganiseerd OV, veilige wandel- en fietsroutes, deelmobiliteit, afstand parkeren én ze de kans te bieden dichtbij hun huis te blijven parkeren als ze dat willen, kunnen zij zich gemakkelijker committeren aan veranderingen zonder het gevoel te hebben dat ze worden gedwongen. Dit is belangrijk omdat parkeren en de auto een polariserend onderwerp is.

De straten moeten zo worden ingericht dat bewoners hun eigen auto's kunnen parkeren, evenals bezoekers, pakketdiensten en veiligheidsdiensten. Dit vereist een zorgvuldige planning en ontwerp van de openbare ruimte, waarbij rekening wordt gehouden met de behoeften van verschillende gebruikers. Het doel is om een balans te vinden tussen bereikbaarheid en leefbaarheid, waarbij gemotoriseerd verkeer zoveel mogelijk wordt ontmoedigd en de straten een veilige en aantrekkelijke omgeving zijn voor alle bewoners.

Veel bewoners tonen een opvallende bereidheid om hun parkeervergunning op te geven, op voorwaarde dat de uitgifte van vergunningen op een eerlijke en transparante wijze wordt gehanteerd. Ze zijn niet tegen verandering, maar willen zeker stellen dat deze veranderingen eerlijk en rechtvaardig worden doorgevoerd. Het vermijden van 'achterdeur' uitgifte van vergunningen is hierbij essentieel, aangezien dit zorgt voor een gevoel van gelijkheid en rechtvaardigheid onder alle bewoners. Dit benadrukt het belang van transparantie en participatie van bewoners bij het vormgeven van mobiliteitsbeleid in de wijk.

Door deze hoofdaanbevelingen in overweging te nemen, kunnen we streven naar een effectieve aanpak van mobiliteitsproblemen in het plangebied, waarbij ruimtelijke veranderingen en gedragsveranderingen hand in hand gaan en bijdragen aan een duurzamere en leefbaardere wijk voor iedereen.

4. Warmte

Assendorp moet, net als de rest van Zwolle en Nederland, van het aardgas af. De gemeente is begonnen in andere wijken, maar bewoners in de Sallandsweide willen niet wachten. Zij zijn zelf op zoek gegaan naar een nieuw aardgasloos warmtesysteem voor hun buurt. Zij nemen de leiding en werken samen met partners in de buurt, de gemeente en er is een adviesbureau betrokken voor de berekeningen.

In dit hoofdstuk lees je de uitdagingen van de warmtetransitie en de haalbaarheid van een collectief warmtenet. Het gaat over participatie en het streven naar een duurzame warmtevoorziening die bijdraagt aan het verminderen van de CO2-uitstoot en toepasbaar is in de oude woningen van Assendorp.

4.1 Bewoners opgave: voorkeursvariant alternatief aardgas

In november 2020 hadden wij in Assendorp Jan Rotmans (hoogleraar Transitieleer) en Raymond Frank (gemeente Zwolle) op bezoek tijdens onze Warmtecafé's. De grote vraag was: hoe gaan we Assendorp aardgasvrij krijgen? Het antwoord: door samen op pad te gaan. Samen te leren, samen te ontdekken en samen stappen te zetten.

Drie jaar later hebben we de kans gekregen om samen met onze buren een Buurt Energieplan te schrijven voor een deelgebied van de wijk. Daarbij hebben wij onszelf de volgende opdracht gegeven:

Een voorkeursvariant als alternatief voor aardgas, inclusief wat de huizen/gebouwen aan maatregelen nodig hebben. Gaat over het warmtesysteem, woningverbetering, het technische ontwerp en de business case.

In het Buurt Energieplan plus moet nader onderzoek worden gedaan naar een alternatief voor aardgas.

Het uitwerken van optimale systeemconfiguratie met technische en financiële haalbaarheid.

“De studie moet uitwijzen of de bron voldoende capaciteit heeft (of zelfs overcapaciteit heeft om het gebied te vergroten), wat deze variant vraagt aan reductie van de huidige energievraag in woningen en gebouwen, welke aanvullende apparatuur in woningen geplaatst moet worden en wat totale investering- en exploitatiekosten zijn en de individuele basis aansluitkosten (BAK).”

“Naast deze ‘voorkeursvariant’ worden twee alternatieven onderzocht. Een MT warmtenet (50-70 graden) en een individuele variant met (hybride) warmtepomp met een eventueel alternatief gas (zie Warmtegids Zwolle, bijlage 3b). Ook hierbij worden capaciteit, effect op woningen en gebouwen qua reductie energie, aanvullende benodigde apparatuur in de woningen en gebouwen en kosten doorberekend. Ook inpassing van de varianten in de wijk is hiervan onderdeel. Denk aanapparatuur in en onder fysieke ruimte (groenstroken, parkeerstroken en weg).”

Deze opdracht sluit aan bij de doelstellingen uit de Zwolse Transitievisie warmte 2020. “Zwolle wordt aardgasvrij” en de recente opgave zoals die door de gemeente Zwolle is geformuleerd in de ambitienota mei 2024.

“Het klimaat verandert, vooral door het gebruik van fossiele brandstoffen. Overheden maken beleid en afspraken om dit gebruik terug te dringen. Ook Zwolle gaat van het aardgas af. Om dit te bereiken gaan we allemaal minder energie gebruiken, huizen en (bedrijfs-)gebouwen duurzamer maken, schone (eigen) energie opwekken en duurzaam reizen en vervoeren. Het moet voor iedereen haalbaar en betaalbaar zijn. Dit doen we wijk voor wijk door samen te werken, want iedereen heeft een rol in deze verandering om Zwolle klaar te maken voor de toekomst.”

Omdat we deze vragen samen met ál onze buren willen beantwoorden staat voor ons het proces centraal. In het hoofdstuk over bewonersparticipatie gaan wij hier uitgebreid op in. Voor het structuren van de opgave hebben we gebruikgemaakt van het stappenplan van EnergieSamen Buurtwarmte. Hierin wordt de ontwikkeling van een warmtenet opgesplitst in 4 fases waarvan de eerste fase (de initiatieffase) eindigt in een Buurt Energie Plan (BEP). Omdat wij het warmtenet integreren met andere opgaven in de buurt noemen wij dit plan het BEP +.

4.2 Visie van bewoners

De vraagstukken binnen deze deelopgave zijn onder te verdelen in twee categorieën:

a) ***ingewikkelde vragen:*** gaat over techniek en business case: DWA, het projectteam, de werkgroep Warmte hebben, met advies van de andere stakeholders, zich beziggehouden met het haalbaarheidsonderzoek en de berekeningen via het TREX model van de gemeente Zwolle.

b) ***complexe vragen:*** gaan over gedrag, zorgen, wensen en dromen: bewoners van het plangebied hebben via de bewonerswerkgroep Warmte meerdere bewonersavonden en verschillende huiskamergesprekken de randvoorwaarden opgesteld waarbinnen de technische oplossingen aansluiten op de complexe vraagstukken van dit onderwerp.

Tijdens de bewonersavond over de resultaten uit het haalbaarheidsonderzoek is vervolgens uitgebreid stilgestaan bij de randvoorwaarden, het karakter van dit onderzoek, de conclusies én de potentie die DWA, de bewonerswerkgroep Warmte en het projectteam zien. Aanwezige bewoners hebben met ruime meerderheid gekozen om door te gaan naar de Ontwikkelfase met een collectief systeem. Via een enquête is deze uitslag getoetst onder bewoners die niet aanwezig waren. Belangrijkste voorwaarden van bewoners zijn vastgelegd in de uitgangspunten die het afgelopen jaar verzameld zijn.

Randvoorwaarden

I Mag niet meer kosten dan een individuele oplossing

Het door iedereen breed geaccepteerd uitgangspunt hierbij is dat de vergelijking niet wordt gemaakt op basis van de huidige situatie (cv-ketel op aardgas) omdat mensen hoe dan ook de komende jaren een verduurzamingsslag te maken hebben met als minimum variant een individuele hybride oplossing, afhankelijk van door

te voeren beleid. De resultaten uit het haalbaarheidsonderzoek voor collectieve systemen zijn duurder dan de berekende individuele hybride en all-electric oplossingen. De verschillen liggen echter binnen de bandbreedte die je kunt verwachten bij een studie op hoofdlijnen en zowel DWA, het projectteam als de stakeholders Landstede, Habion en de gemeente Zwolle zien potentie om de propositie aanzienlijk te verbeteren als onderwerpen als subsidies en plangebied-vergroting in detail worden meegenomen tijdens de Ontwikkelfase.

II Duurzame warmte

De piek- en backup-gasketels maken het systeem minder duurzaam dan een (individueel) all-electric oplossing. De kosten voor een volledig all-electric piek- en backup systeem maakten de businesscase echter onbetaalbaar. DWA, het projectteam en de stakeholders zien kansen om de duurzaamheid te verbeteren. De WKO inzetten voor het opvangen van piek-opwek met PV gedurende de zomer is een optie waarbij een lagere stroomprijs gecombineerd kan worden met een oplossing voor net congestie. Een kleinschalige warmte buffer kan de warmte-piekvraag opvangen en zo de inzet van een piek-gasketel verminderen. Local for local is daarnaast nadrukkelijk een wens en kan de duurzaamheid aanzienlijk verbeteren plus een bijdrage leveren in het verminderen van net congestie.

III Ruimte in de woning en overlast

Bewoners maken niet alleen een financiële afweging bij hun keuze voor een individuele of collectieve oplossing. Ook ruimte in en rond het huis en overlast van individuele buitendelen spelen een (zwaarwegende) rol bij de keuze voor aardgasloze warmte. De bewoners onderschrijven de conclusies van DWA dat een collectief systeem de minste ruimte kost in de (kleine) woningen binnen het plangebied en de minste overlast van individuele buitendelen veroorzaakt. Daarbij realiseren bewoners zich maar al te goed dat de omliggende utiliteiten hun opgave individueel gaan oplossen als er geen collectief systeem komt. Habion heeft al aangegeven voor een hybride oplossing te gaan. De bewoners wegen de eventuele geluidsoverlast dus af tussen: veel individuele buitensystemen inclusief grote systemen voor utiliteiten tegen alle overlast gecentreerd op één locatie.

IV Samen doen

De sociale factor is een andere reden voor bewoners om door te willen naar de Ontwikkelfase. Door samen te leren en elkaar te helpen willen bewoners zichzelf en elkaar ondersteunen bij de complexe vraagstukken rond de warmtetransitie. De bewoners herkennen de kracht van het bewonersproces en zien hier een kans voor versnelling van de wijkaanpak. Daarbij geeft een collectieve oplossing meer samenhang dan individuele oplossingen.

V Eigenaarschap bij bewoners
Bewoners hebben zorgen over het monopolie bij een warmtenet. (Mede)eigenaarschap over belangrijke zaken als prijs en service binnen het warmtebedrijf zien ze als voorwaarde om over te stappen. In het plangebied hebben bewoners een duidelijke voorkeur dit te organiseren binnen een bewonerscoöperatie. Bewoners en het projectteam zien kansen om samen op te trekken met het Zwolse warmtebedrijf-in-oprichting om hier invulling aan te geven. Slechts een adviserende rol in een warmtebedrijf (een bewonersraad zoals in Groningen) wordt door zowel bewoners als het projectteam als onvoldoende ervaren.

Huurders
Op dit moment kunnen huurders van zelfstandige wooneenheden zelf een contract afsluiten met een energieleverancier. De opwekker (gasketel in de meeste gevallen) en het afgiftesysteem is onderdeel van de woning en daarmee de verantwoordelijkheid van de verhuurder. Bij gesprekken rond een warmtenet zitten dus zowel de verhuurder (voor het vastgoed) als de huurder (vanwege de inkoop energie) aan tafel. Bewoners en het projectteam zijn van mening dat huurders evenveel zeggenschap en inspraak moeten hebben over een eventuele bewonerscoöperatie als huiseigenaren.

4.3 Oplossing: wat is het beste alternatief voor aardgas?

Samen met DWA hebben bewoners onderzoek gedaan naar de verschillende opties om Assendorp in het algemeen en het projectgebied in het bijzonder van het aardgas te krijgen. Daarbij heeft het projectteam samen met de werkgroep Warmte de individuele optie uitgewerkt en heeft DWA zich gericht op de collectieve oplossingen. De haalbaarheidsstudie van DWA is geschreven om antwoord te geven op de vragen; is een collectief warmtesysteem technisch en financieel (businesscase) mogelijk. Voor de volledigheid; een bewonerspropositie maakte geen onderdeel uit van de haalbaarheidsstudie. De haalbaarheidsstudie van DWA is onderdeel van de bijlagen.

Er is uitgegaan van kengetallen die vooraf met gemeente Zwolle, DWA, SWZ, bewonerswerkgroep warmte en het projectteam De Groene Renovatie doorgesproken zijn. Omdat een bewonerspropositie geen onderdeel uitmaakt van deze studie naar een collectieve oplossing is besloten om de prijs per joule en het vastrecht vast te zetten. DWA heeft gerekend naar businesscases zonder onrendabele top door de BAK hierop aan te passen. De resultaten moeten dan ook als zodanig geïnterpreteerd worden. Er is gerekend met redelijk conservatieve ‘worst-case’ uitgangspunten, zonder subsidies en zonder mogelijke (gedeeltelijke) socialisering van de kosten van de warmte-infra.

Vergroting plangebied

Wij herkennen ons in conclusies van DWA; ook wij zien potentie in een collectief warmtesysteem. Het is duidelijk dat het huidige plangebied te klein is en dat er verdere optimalisatie nodig is op financieel (oa subsidies) en technisch gebied om de rentabiliteit te verbeteren. Daarbij zal sturen op een goede bewonerspropositie in de Ontwikkelfase prioriteit moeten hebben. DWA geeft hiervoor aanbevelingen die het projectteam onderschrijft en die onderdeel zullen zijn van ons plan van aanpak voor de Ontwikkelfase. Het recente rapport van Berenschot (Warmtenetten in vergelijking met andere warmtebronnen) bevestigt dat warmtenetten binnen wijken zoals Assendorp een goede keuze zijn.

Tijdens het bestuurlijk overleg met de stakeholders hebben alle betrokken partijen aangegeven zich te herkennen in de conclusies van DWA en het projectteam. Zowel de gemeente Zwolle als de directies van Landstede, SWZ en Habion stemmen in met het opstarten van de Ontwikkelfase (bijlage verslag overleg). Woningstichting SWZ heeft als belangrijkste eigenaar van huurwoningen in het gebied (17 woningen) aangegeven dat een individuele all-electric oplossing hun nu het meest haalbaar lijkt. SWZ kan de schilverbetering van haar woningen nu wel gewoon uitvoeren en het besluit over de warmtebron nemen op het moment dat in de Ontwikkelfase een concrete propositie gedaan kan worden. Als de kosten voor zowel de woningcorporatie (de BAK) als de huurder (vastrecht + joule prijs) vergelijkbaar zijn met de individuele oplossing wil SWZ aansluiten op de collectieve oplossing. Soortgelijke afwegingen worden gemaakt bij de overige stakeholders/ vastgoedbezitters Landstede en Habion.

Belangrijkste aandachtspunten voor Ontwikkelfase

Vergroten plangebied: Het huidige plangebied van 172 WEQ (Woning Equivalenten) willen we vergroten naar 500 WEQ.
De corporatie Habion van Huize Assendorp (ca 100 WEQ) is al aangesloten, er lopen gesprekken met Katholieke Pabo Zwolle (ca 50 WEQ) en de eerste huiskamergesprekken in de omliggende straten zijn gevoerd.

Subsidies verkennen: De businesscase in het haalbaarheidsonderzoek van DWA is zonder subsidies en zonder onrendabele top maar levert geen goede bewonerspropositie op. Tijdens de Ontwikkelfase willen we de businesscase verder in detail uitwerken en de bewonerspropositie verbeteren. Voor een eventuele onrendabele top zoeken we passende subsidies.

Techniek verder uitwerken: DWA heeft in de haalbaarheidsstudie een aantal aanbevelingen gedaan die de rentabiliteit en duurzaamheid van het systeem verbeteren

en wij willen graag verder in detail uitwerken:

- Piekvraag opvangen met kleinschalige WKO (verlaagd inzet piek-gasketel)
- WKO inzetten voor het afvangen van de piek-opwek met PV in Assendorp (lagere inkoop plus deeloplossing net congestie)
- Local for local; lokaal opgewekte stroom lokaal inkopen binnen een energie-gemeenschap.

Gekozen variant

Tijdens de haalbaarheidsstudie zijn er door DWA drie varianten doorgerekend om antwoord te kunnen geven op de hoofd-vraag én genoeg informatie te verzamelen om een aantal afwegingen te kunnen maken voor de vervolgfase. De berekende varian-ten zijn dan ook niet per se de definitieve opties.

A. All-electric variant met WKO, 100% regeneratie via PVT, 45 graden
B. Hybride variant met WKO, maximaal mogelijke regeneratie PVT, 70 graden
C. BES systeem; hybride variant, 45 graden

Uit de studie van DWA blijkt dat 100% regeneratie via PVT niet mogelijk is. Niet alleen is er daarvoor te weinig dak-oppervlakte, PVT systemen zijn relatief duur en de investering drukt zwaar op de rentabiliteit. Daarnaast blijkt het opvangen van de piekvraag én het organiseren van een backup-systeem met 100% all-elec-tric warmtepompen de totale investerin-gen bijna verdubbelen en de business-case daardoor onbetaalbaar maken. Binnen de kaders van deze studie (waar vastrecht en joulesprijs vaststaan) zou dit een onrealistische BAK opleveren van 39.000 euro.

De varianten B en C geven in deze haal-baarheidsstudie een betaalbare business-case. Qua kosten voor de bewoners (op basis van Total Cost of Ownership) lijken deze 2 varianten zelfs de individuele opties aardig te benaderen. Daarbij lijkt variant C (BES systeem) de meest voor-delige optie. Voor de exploitant zijn beide businesscases echter bijzonder kwets-baar. De aanbeveling tot opschaling is hier dan ook van toepassing.

Tijdens de selectieavond koos de meerder-heid van de aanwezige bewoners echter niet voor het goedkoopste collectieve systeem C, maar voor het systeem waar betaalbaarheid en duurzaamheid in balans waren (B). Dat is dan ook de opgave voor de Ontwikkelfase.

45 of 70 graden

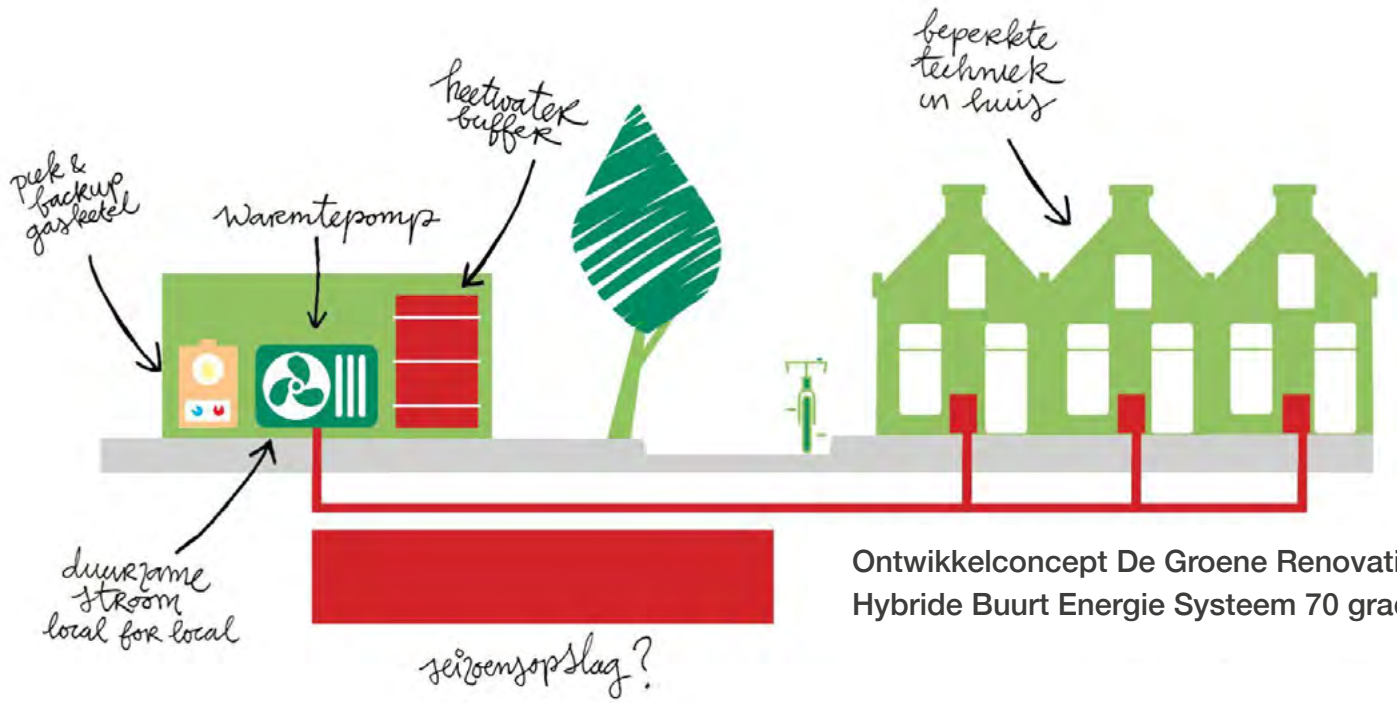
Terwijl er bij bewoners en projectgroep eigenlijk geen twijfel is dat de woningen uit het plangebied (op termijn) op lage tem-peratuur (45 graden) comfortabel warm kunnen worden, zien wij ook kansen rond een hoger temperatuur systeem. Daarbij moeten we de afweging maken tussen een

lagere kostprijs én betere duurzaamheid van 45 graden tegen een flexibeler systeem op 70 graden met minder techniek in huis. Omdat enkele andere stakeholders 70 graden nodig hebben, en bewoners alsnog hun woningen op lagere temperatuur kunnen verwarmen, kiezen we voor de ontwikkeling van een 70 graden systeem.

Samen met de bewoners komen we dus tot de volgende systeemkeuze voor de Ontwikkelfase:

Basisconfiguratie
Lucht-water warmtepompen
met gas-backup en piek-systeem
70 graden.

Verduurzamingsopties
Bovengrondse warmtebuffer tbv reductie piekvermogen warmtepompen
Ondergrondse WKO tbv opslag piek-opwek PV of/en PVT in de zomer.

Ontwikkelconcept De Groene Renovatie
Hybride Buurt Energie Systeem 70 graden

4.4 Governance

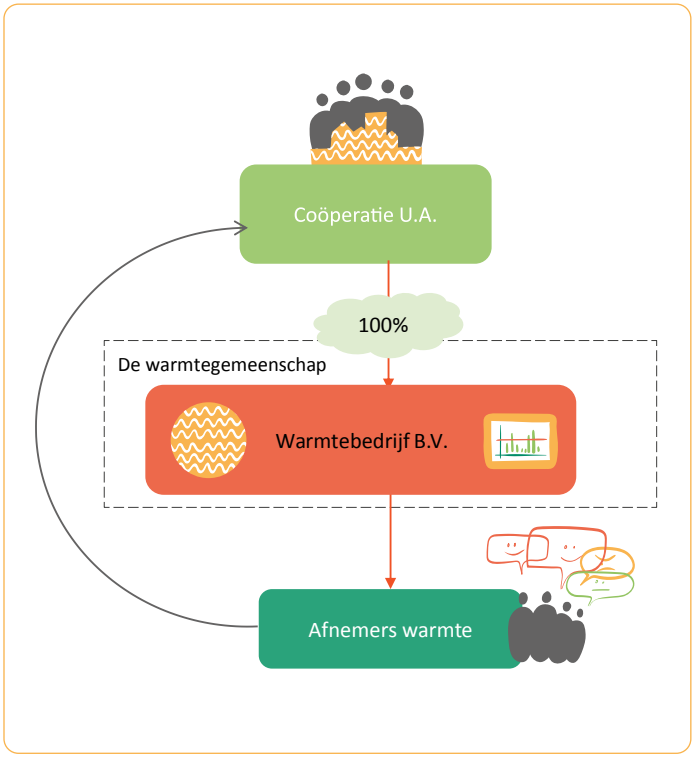
Eigenaarschap over de bron en de uiteindelijke warmteprijs is voor de bewoners van het plangebied reden om te kiezen voor een coöperatief warmtebedrijf. Daarbij zoeken de bewoners graag de samenwerking met de gemeente/ gemeentelijk warmtebedrijf rond infrastructuur en bedrijfsvoering. Het model Groningen, waarbij inwoners slechts een adviserende rol krijgen via een bewonersraad wordt nadrukkelijk afgewezen.

Voor de financiering van de ontwikkeling via het coöperatief ontwikkelfonds is een coöperatie een vereiste. Ook past een dergelijk project qua omvang niet meer bij de stichting 50 Tinten Groen Assendorp. Daarnaast is een juridische vorm nodig die BTW kan verrekenen.

Tijdens een governance sessie met de gemeente Zwolle, DWA en EnergieSamen is stilgestaan bij de onzekerheden en complexiteit van deze fase. Geen van de partijen weet wat uiteindelijk de beste oplossing is; dit moeten we samen verder uitzoeken.

Tegelijkertijd is uitgesproken dat een bewonerscoöperatie een goede start is en geen belemmering vormt voor verdere samenwerking met het Zwolse warmtebedrijf. Dat betekent wel dat er binnen het gemeentelijk warmtebedrijf de flexibiliteit moet zijn om coöperatieve vormen een gelijkwaardige plek te geven.

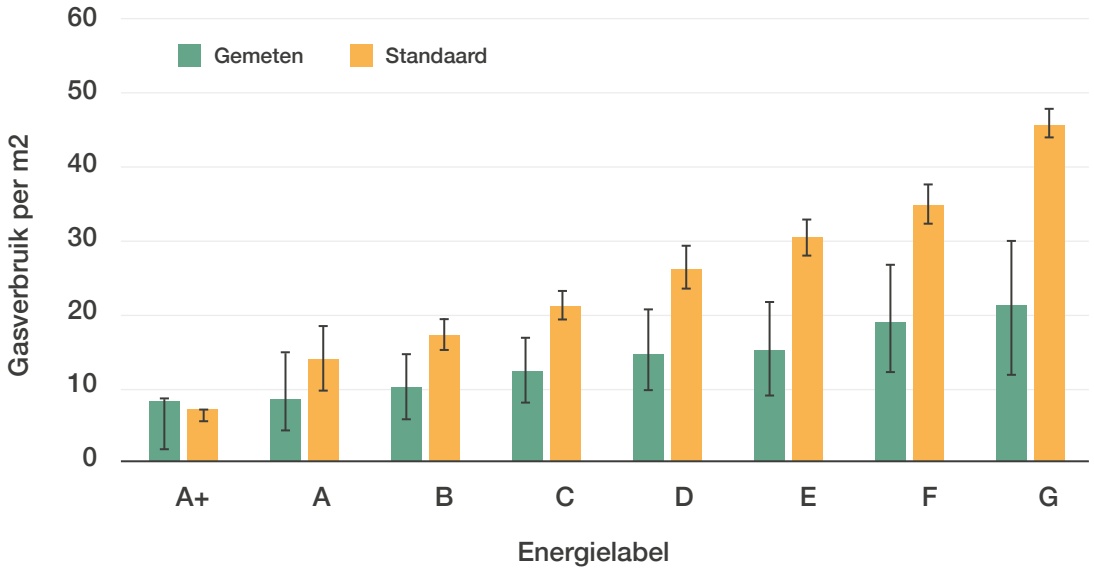
Binnen de nieuwe Wet Collectieve warmte kan het meerderheidsbelang van een warmtenet zowel publiek zijn áls liggen bij een energy-community. In het haalbaarheidsonderzoek van DWA is dat laatste niet meegenomen. We zien deze optie ook niet terugkomen in het Ontwikkelkader Warmtebedrijf Zwolle. Een groot warmtenet hoeft dus niet aangelegd te worden door een bedrijf met een publiek meerderheidsbelang, dat mag ook een Energy Community zijn. EnergieSamen heeft enkele varianten voor die samenwerking uitgewerkt die passen binnen de nieuwe wet collectieve warmte.
Daarbij zijn de mogelijkheden legio en is maatwerk nodig. Hiervoor verwijzen wij naar de **academie van EnergieSamen**

4.5 Energetische renovatie woningen

Bij De Groene Renovatie hebben we ervoor gekozen om de energetische renovatie van de woningen op twee manieren uit te (laten) werken:

- NTA8800 de standaard methode voor energielabels
- De Comfort methode; een methode die meer rekening houdt met gedrag van huiseigenaren.

De reden voor deze dubbele aanpak is omdat 50 Tinten Groen Assendorp, het projectteam en bewoners in de praktijk zien dat de NTA8800 (energielabel) methode niet altijd voldoet. Ook landelijk is er discussie over het inzetten van deze methode voor energetische renovaties. De afgelopen jaren heeft 50 Tinten Groen Assendorp veel ervaring opgedaan met de Comfort methode en deze ook succesvol ingezet om woningen aardgasvrij-ready te maken. Tegelijkertijd erkent het projectteam dat de NTA8800 methode nodig is voor het labelen van woningen en dat sommige huiseigenaren dus ook liever zeker weten dat hun investeringen omgezet kunnen worden in een hoger energielabel.

NTA 8800 methode

In deze standaard wordt de energieprestatie berekend aan de hand van de schil gekoppeld aan de bouwnorm (EP1), primaire energiebehoefte installatietechniek (EP2) én het aandeel hernieuwbare energie (EP3). De NTA8800 is een eenduidige bepalingsmethode om het energieverbruik van woningen te berekenen op basis van de standaard EPDB-II uit Brussel. Deze labels geven een algemene indicatie van de energieprestatie van een gebouw zonder bewonersgebruik mee te wegen.

Deze “Energy Performance Certificate” (of Energielabel in het Nederlands) is bedacht om gebouwen met elkaar te kunnen vergelijken. Onderzoeken (validatierapportage NTA8800 15-07-2022) hebben echter laten zien dat er een groot verschil zit tussen het werkelijke energieverbruik en de berekende.

Deze “energieprestatiekloof” is geen probleem als je de methode gebruikt voor haar initiële doelstelling: het vergelijken van gebouwen. Ga je de methode echter toepassen voor besparingsberekeningen dan kan dit ertoe leiden dat de berekende besparing van de energetische renovatie niet overeenkomt met de werkelijkheid. Hierdoor vallen berekende besparingen tegen of wordt de warmtebehoefte bij bijvoorbeeld een collectief systeem hoger ingeschat. De energieprestatiekloof is te verklaren doordat de methode een

versimpelde weergave is van de werkelijkheid. Gebruikersgedrag en binnenklimaat wijken af van standaard gedrag en binnenklimaat.

Comfort methode

Het tegenovergestelde van de warmtevraag via de NTA8800 is werken vanuit comfort. Elimineert de NTA8800 bewust al het bewonersgedrag uit de berekening (logisch gezien haar primaire doelstelling), comfort is hier juist op gebaseerd. Kleine aanpassingen in huis kunnen dan zorgen voor een grote besparing: koude voeten of tocht betekent vaak dat de thermostaat een graad omhoog gaat, 1 graad omhoog betekent 5% extra gasverbruik. En dat staat dus los van de resultaten die vloerisolatie of kierdichting bouwfysisch opleveren. Comfort is echter een complexe materie. Het gaat om gedrag, gevoel, beleving. Complexe vraagstukken vragen om een andere benadering dan ingewikkelde vraagstukken zoals een warmteverliesberekening. Je kunt niet vooraf het antwoord berekenen maar gebruikt het bewonersproces zelf om tot een antwoord te komen.

Bewonersproces

Bij 50 Tinten Groen Assendorp is er ruime ervaring met het opzetten van bewonersprocessen. De methode willen-kunnen-durven-doen is daarbij een goede basis.

Door te werken vanuit huiskamergesprekken hebben we de aanwezige kennis en ervaring van de bewoners met hun type woning in hun specifieke wijk gevangen. Bewoners hebben tips gedeeld en motiveren elkaar om te gaan verduurzamen (Willen), ze hebben samen geleerd hoe hun woningen in elkaar zitten door de nulmetingen en huiskamergesprekken die er georganiseerd zijn. Zo ontdekken ze de beste oplossingen en hoe die passen in hun woning (Kunnen). Zie ook het hoofdstuk participatie.

Vervolgens hebben we centrale inkoopacties en verduurzamings activiteiten georganiseerd. Door samen in te kopen en maatregelen aan te brengen slecht je drempels en ontzorg je buren (Durven). Door stage te lopen op lage temperatuur doen bewoners ervaring op met hun woning en is de volgende stap minder spannend. Door het delen van positieve verhalen en ervaringen hebben we andere buren gemotiveerd om aan te sluiten, groeit de initiële bewonersgroep en zetten bewoners sneller de volgende stap (Doen).

Bewoner:

"Het duurt wat langer voordat mijn huis warm is, maar ik weet nu dus dat ik de verwarming eerder aan moet zetten. En als ik thuis werk, gebruik ik op koudere dagen infraroodpanelen."

Rekenmodellen

De NTA8800 is dus niet echt geschikt om energetische renovaties door te rekenen als je er geen label aan wilt koppelen. Maar we hebben wél behoefte aan cijfers. Binnen het vakgebied wordt er vaak gebruikgemaakt van het PHPP software pakket. Dit pakket is ontwikkeld voor passief bouwen en is veel dynamischer. Zo kun je eigen constructies samenstellen, meerdere klimaatzones inrichten en spelen met energiebesparende opties die niet beschikbaar zijn binnen de NTA8800 pakketten als VABI. Bovendien kun je een gebouw in 3D zichtbaar maken via SketchUp en gebruikmaken van open source kennis en data.

Binnen een buurt of wijk is het vaak voldoende om enkele typen woningen uit te werken als basismodel (typering). Zo bouw je kennis op rond de bouwfysische eigenschappen en resultaten van genomen maatregelen. In het plangebied en Assendorp hebben we vier jaren-1930 woningen en vier jaren-1900 woningen doorgemeten en in PHPP gezet als basismodel (typering). Daarmee worden besparingen van toekomstige maatregelen voorspeld en genomen maatregelen gevalideerd. Door in een model verschillende onderdelen aan te passen kun je zoeken naar de meest efficiënte maatregel.

Zowel DWA als de projectgroep zijn uitgegaan van een typische woning (tussenwoning, 100 m2, steensmuren, houten vloer en dakdelen) zonder reeds aanwezige maatregelen. Dit is niet de praktijk; we zien dat de woningen uit het plangebied in het verleden allemaal al enkele maatregelen genomen hebben.

Isolatie van tussenwoning zonder reeds aanwezige maatregelen om te komen tot 70 kWh th per m2 via VABI (NTA8800) en PHPP

	NTA 8800		COMFORT	
DAK	geheel	5500,00	geheel	5500,00
VLOER	geheel	3000,00	geheel	3000,00
GEVEL	geheel	8500,00	niet noodzakelijk	
RAMEN	geheel	4000,00	deels	3000,00
DEUREN	geheel	1800,00	niet noodzakelijk	
WTW VENTILATIE	geheel	6000,00	deels	4000,00
AFGIFTE	geheel	5500,00	deels	2500,00
KIERDICHTING	geheel	1000,00	geheel	1000,00
KLEINE MAATREGELEN			deels	500,00
TOTAAL		35.300,00		19.500,00
SUBSIDIES STELBEDRAG		5.500,00		4.500,00
NETTO		29.800,00		15.000,00

Individueel advies

Voor de bewoners hebben we een overzicht gemaakt waar de bandbreedte wordt meegenomen van de bestaande situatie. Daarin zien we het verschil in de beginsituatie en dus de verschillende investeringen die vervolgens nodig zijn. Tijdens de Ontwikkelfase willen we deze methode graag uitwerken tot een keuzemenu waarmee we elke woning individueel kunnen voorzien van advies tijdens een persoonlijk gesprek.

4.6 Resultaten en Impact

Alternatief voor aardgas
De bewoners, het projectteam en de verschillende stakeholders zien potentie in een collectieve oplossing in het plangebied. Daarbij is iedereen het erover eens dat een scherpe bewonerspropositie voor collectieve warmte een uitdaging gaat worden. Echter heeft het alternatief meer negatieve impact op de buurt. Daarnaast wordt de waarde van het sociale proces en de integraliteit met groen, water en warmte als essentieel gezien.

Tijdens de vele gesprekken binnen de werkgroep warmte is er uitgebreid stilgestaan bij de complexiteit van het proces en de soms onmogelijke keuzes die je moet maken (wat is de aardgasprijs over 15 jaar?). Daarbij zitten niet alle bewoners hetzelfde in het spel: sommige deelnemers gaan vol vertrouwen een proces in terwijl anderen nog wel wat beren op de weg zien. Het is altijd gelukt om elkaar te vinden als het gaat rond de kengetallen, uitgangsposities én de volgende stappen in het proces.

De actualiteit van het onderwerp haalde ons wel in. De discussie rond het warmtenet in Amsterdam, voorstanders en tegenstanders van warmtenetten die van zich laten horen in het openbare debat, de enorme problematiek rond net congestie én de nieuwe politieke werkelijkheid maken het een dynamisch onderwerp. Tijdens de afsluitende bewonersbijeenkomst en de enquête bleek echter nog steeds dat de bewoners zélf willen onderzoeken of een collectief systeem een goede optie is en zich niet hebben laten afschrikken door het huidige debat.

Huizen verduurzamen, een sociaal proces
50 Tinten Groen Assendorp heeft het verduurzamen van de woningen in Assendorp altijd al benaderd als een sociaal proces. Binnen het plangebied hebben we dat nog verder geconcentreerd.

Ervaring opdoen lage temperatuur verwarming
Twintig woningen hebben deze winter proefgedraaid op lage temperatuur. Zo konden ze ervaren of hun woning comfortabel genoeg zou gaan worden bij lagere temperaturen. Dat we géén winter gehad hebben mocht de pret niet drukken.

De ervaringen van bewoners waren net zo divers als de woningen. Om de deelnemers te begeleiden hebben drie bewoners opgetreden als coaches. Twee daarvan uit het plangebied en allebei professioneel werkzaam in de installatiewereld. Sommigen ontdekten dat hun ketel nog op 70 graden stond en hebben nu al gas bespaard door die te verlagen tot 60. Anderen hebben hun ketel op 45 graden gezet en kwamen er bijvoorbeeld achter dat ze toch nog meer afgiftecapaciteit nodig hebben.

Samen op kierenjacht

Ook hebben we enkele woningen “opgeblazen” met een Blowerdoortest. Een grote ventilator zet het huis onder negatieve druk, waarna je, met infraroodcamera en een rookmachine, op zoek kunt gaan naar gaten en kieren in je constructie. Tijdens deze kierenjacht ontdekken bewoners bijzondere hoekjes in hun huis, onverwachte doorkijkjes naar buiten en leren ze hoe hun huis werkt en opgebouwd is. De uitkomsten zijn ook weer nodig voor de berekeningen binnen de Comfort-methode.

Samen verduurzamen is makkelijker

Wat het meeste opvalt is hoe enthousiast bewoners worden als ze samen ontdekken en praten over hoe we onze oude woningen kunnen verduurzamen. Veel buren vinden het best complex en door het samen te doen zie je dat er een last van hun schouders valt. Dat je niet meteen met grote investeringen moet beginnen maar eerst eens samen gaat leren en de bestaande situatie kunt verbeteren is een aanjager voor de verduurzaming.

De meeste bewoners vinden de Comfort methode veel beter passen bij hun leefwereld dan de NTA8800 methode. Tegelijkertijd zijn er wel zorgen; wat als de overheid die NTA8800 en energielabels steeds belangrijker maakt; hoe betaalbaar gaat de energietransitie dan nog worden? Bewoners zitten niet te wachten op HR++ glas in de slaapkamerramen als ze met de ramen open slapen of nieuwe geïsoleerde voordeuren als kierdichting en een gordijn ook helpt. Hier ligt een opgave én een kans voor de gemeente Zwolle om de verduurzaming toegankelijker te maken en zo te versnellen.

5. Participatie

In dit hoofdstuk gaan we uitgebreider in op het participatieproces in het plangebied en met de gemeente Zwolle. Wij zullen daarbij uitleg geven over enkele van de theorieën achter de methode die we in Assendorp gebruikt hebben en geven praktische voorbeelden. Het is één van de specifiek genoemde deliverables uit het Plan van Aanpak voor dit project:

"Een rapport en (vervolg)aanpak voor bewonersparticipatie welke praktisch, pragmatisch en schaalbaar is naar andere wijken en waarin de rol van bewoners wordt beschreven voor het vervolg als eigenaar of in een andere rol."

De gebruikte theorieën die we gaan uitwerken zijn:

- ABCD methode John Kretzmann & John McKnight
- De participatieladder: wat is participatie
- Complex versus ingewikkeld: hoe los je de verschillende vormen van uitdagingen op, Snowden
- Deep democracy en het belang van een goed gesprek.

5.1 Rol van de gemeente

Dat ook de gemeente Zwolle participatie belangrijk vindt blijkt uit het Ambitiepakket Energietransitie 2025-2030:

"Belangrijk is dat de energietransitie van iedereen is, we doen het samen. Het creëren van draagvlak onder bedrijven en inwoners is essentieel voor het versnellen van investeringen in verduurzaming. Het gaat hierbij niet alleen om financiële investeringen, maar ook om het wegnemen van onzekerheid en het gezamenlijk vinden van oplossingen. Dit vereist gelijkwaardige gesprekken tussen alle betrokken partijen, waarbij verschillende rollen en belangen worden erkend en gerespecteerd.

Daarbij is er ruimte voor opgroeirecht en opgroeiruimte. De energietransitie vraagt om betere publiek-civiele samenwerking en ondersteuning van de professionalisering van initiatieven. Dit zijn nieuwe concepten en houden in dat bewoners en gemeente stap voor stap kunnen groeien in hun volwassenheid tijdens het uitwerken en realiseren van projecten".

Dat een zorgvuldige participatie noodzakelijk is voor de energietransitie wordt niet alleen bevestigd door de vele onderzoeken die er naar gedaan zijn zoals recent door Christine Blijenberg, maar is ook zichtbaar in de resultaten uit de praktijk zoals blijkt uit bijvoorbeeld de tussenrapportage Programma Aardgasvrije Wijken, PAW. Dat het niet makkelijk is is ook evident; de systeemwereld botst hier met de complexiteit van bewonersprocessen.

De traditionele samenwerking tussen marktpartijen en overheden voldoet dus niet meer. Er is een nieuw samenspel waarbij bewoners een gelijkwaardige plek moeten krijgen aan tafel. Gemeenten doen er daarom goed aan om bewoners vanaf het begin te betrekken bij het opstellen van een wijkuitvoeringsplan. Bewoners zijn dus niet langer alleen maar inspreker of meedenker. Ze zijn baas in eigen huis en daarom volwaardig partner binnen de transitie naast overheid en marktpartijen.

5.2 50 tinten participatie

ABCD: begin waar de energie zit
Werken aan de klimaattransitie kan moedeloos maken. Je kunt het gevoel krijgen dat je de hele tijd aan het trekken bent aan mensen. En dat is niet gek: mensen houden er helemaal niet van om aan getrokken te worden. Voor veel mensen geldt dat ze wel in beweging komen als je goed kunt aansluiten bij wat bij hén leeft. Als je écht van onderop begint.

De grondleggers van ABCD, de Amerikaanse John (Jody) Kretzmann & John McKnight, gingen eind jaren ‘80 zo’n 300 buurten in met de vraag: wat maakt veerkrachtige buurten? Ze gingen open gesprekken aan en spraken duizenden mensen. Daarbij was hun aanpak anders. De gebruikelijke systeemwereld ziet bewoners in termen van bijvoorbeeld werkloosheid, gebroken gezinnen, uitkeringstrekkers, grafitti, kindermishandeling, of energiearmoede. Maar ongeacht of dit waar is, je kunt niet bouwen op wat er NIET is. Kretzmann en McKnight vroegen juist: wat maakt deze buurt anders? Wat is er WEL.

In alle 300 buurten waren er bestaande sociale netwerken. Denk hierbij aan de mensen zelf en hun talenten, maar ook aan ontmoetingsplekken, economische activiteiten of immateriële assets, zoals traditionele vieringen en gewoonten. Het viel op dat hoe meer er van deze assets gebruik werd gemaakt en hoe meer deze assets met elkaar verknoopt waren, hoe veerkrachtiger de buurt was. Daarom is een gevleugelde uitspraak van ABCD:

‘focus on what’s strong, not on what’s wrong’

Van onderop beginnen heeft een heel andere werkwijze tot gevolg dan een bewonersinitiatief normaal bewandelt. Geen voorbedacht plan met mijlpalen en doelen, maar een onvoorspelbare chaos en rijkdom tegemoet gaan. Het betekent:

- Aansluiten op wat bij mensen speelt. Dat is niet per se de energietransitie maar de rekening niet kunnen betalen of juist iets positiefs zoals je vaardigheden willen delen met anderen, een schuurtje openstellen, enzovoort.
- Veel koffie drinken en veel luisteren. Het is een hele andere route dan je zelf had bedacht, in het begin duurt het wat langer om tot een plan te komen, maar aan de achterkant zorgt het voor versnelling omdat er meer aansluiting en draagkracht is. Je moet naar de energietransitie, maar het pad ernaartoe is niet bekend.

In de gangbare werkwijze is de gemeente of de welzijnsorganisatie de voorziener van het welzijn. Zij maken een plan en nodigen je uit om mee te doen. Daarbij is de betrokkenheidsgraad als volgt:

1. Het wordt gedaan voor ons
2. We mogen samenwerken
3. We doen het zelf

Bij ABCD wordt deze volgorde omgekeerd. De overheid of welzijnsorganisatie faciliteert en ondersteunt, maar eigenaarschap ligt bij de gemeenschap. Die kijkt wat ze

wil en begint zelf te doen. Pas als er een hobbel is, dan kijkt ze om zich heen om samenwerkingen op te zoeken. Om pas als laatste aan te kloppen bij de instituten. De kring groter maken is een belangrijk onderdeel van ABCD. Het doel is om aan een actieve gemeenschap of collectief te bouwen, in Assendorp noemen we dat ons fijnmazig sociaal netwerk. Hiervoor werken wij met straatambassadeurs. Als je eenmaal de omgeving in beeld hebt, kun je overgaan tot uitnodigen. Daarbij gebruiken wij de regels:

- Hou het leuk
- Hou het klein
- Maak het persoonlijk
- Neem de tijd

Maak het hanteerbaar. Dus niet ineens 100 nieuwe mensen benaderen, maar gewoon ‘ieder spreekt vijf mensen deze week en dan zien we wel’. Niet meteen een straat opnieuw inrichten, maar eerst samen een geveltuintje oppakken. Niet meteen een wijkaanpak opstellen maar eerst samen kieren dichten.

Participatie

Participatie is een containerbegrip. Van een informatieavond over reeds vastgestelde plannen tot volledig eigenaarschap bij bewoners: alles heet participatie. In 1969 was Arnstein de eerste die schreef over de betrokkenheid van burgers. Hij definieerde participatie in termen van macht en visualiseerde dat in de vorm van een ladder. Op de laagste treden van Arnsteins participatieladder hebben de burgers geen macht en is er dus volgens hem geen sprake van werkelijke participatie maar nep-participatie. De derde groep, en hoogste treden, op het gebied van participatie is volgens Arnstein de enige relevante groep. Vanuit het perspectief van de participatieladder kun je de vraag stellen of de eerste vijf treden niet overgeslagen kunnen worden. Het is niet vergezocht om te zeggen dat dit voor Arnstein het ideaal is. Het geeft echter wel een gepolariseerd beeld.

Bij EnergieSamen hebben ze de ladder aangepast zodat die beter toepasbaar is binnen de energietransitie. Ook hier weer een duidelijke hiërarchie waarbij je je nog steeds kunt afvragen of de onderste treden (informeren en adviseren) wel échte participatie is. De gemeente Zwolle spreekt in haar ambitie van “gelijkwaardige” gesprekken en je mag dus aannemen dat zij hier minimaal de bovenste 3 treden ambieert.

PARTICIPATIELADDER

De gemeente Zwolle kijkt graag naar Groningen als voorbeeld voor het Warmtebedrijf. Het burgerinitiatief Grunneger-Power is samen met 50 Tinten Groen Assendorp onderdeel van SCCALE 203050 en ervaart het participatieniveau dat zij hebben met hun gemeente Groningen en het Warmtebedrijf echter als nep-participatie vanwege het gebrek aan daadwerkelijke invloed; er is geen ruimte voor hun eigen ambities en ze hebben geen formele inspraak. Burgerinitiatieven in Groningen hebben dus slechts een adviserende rol.

In Assendorp participeert de gemeente Zwolle in het project van 50 Tinten Groen Assendorp. Hier speelt participatie zich dus af op de bovenste trede van de ladder; de bewoners zijn eigenaar van het proces.

Van ingewikkeld naar complex of toch andersom?

Het model van Groningen (en de geothermie in Zwolle) zien we vaker in de warmtetransitie dan het model van Assendorp. Vaak worden warmtenetten uitgerold vanuit de techniek; er is restwarmte beschikbaar, hoe krijgen we dat bij de bewoners?

Eerst gaat men dus bezig met het oplossen van de technische vragen, pas daarna (als de businesscase helderder is) gaat men beginnen met de bewonersparticipatie.

Die twee uitdagingen: techniek & business-case en bewonersbetrokkenheid, zijn echter fundamenteel anders en vragen een andere methode om ze op te lossen. Ga je vanuit de techniek aan de gang met bewoners-participatie dan loop je al snel vast.
Hoe goed je vooraf ook nagedacht hebt over de propositie en hoe goed je informatieavonden ook zijn, de ervaring leert: bewoners tekenen niet op de stippellijn.

David J Snowden zei er in 2007 het volgende over: “Ingewikkelde context gaat uit van een geordende wereld waar oorzaak en gevolg op basis van feiten vastgesteld kan worden. Dit is het domein van de experts. Je kunt het probleem (hoe ingewikkeld ook) ontrafelen, analyseren en tot een oplossing komen. Een complexe context is chaotisch en er is geen duidelijk verband tussen oorzaak en gevolg. Snowden vergelijkt het met

een Ferrari en een regenwoud. Een Ferrari is ingewikkeld; maar een expert kan hem uit elkaar halen en in elkaar zetten. Een regenwoud is complex; het is méér dan de som der delen. Wil je dat begrijpen, dan moet je het ondergaan."

Daar waar je een ingewikkeld vraagstuk dus vooraf kan oplossen, kom je bij een complex probleem pas tot de oplossing door erin te duiken. Stapje voor stapje werk je door de opgave heen. Stukje uitwerken, beetje bijsturen, nieuwe informatie, beetje bijsturen, reacties van omwonenden, beetje bijsturen, net zolang tot de wijzigingen minimaal zijn. Dat is het moment dat je weet dat er een oplossing ligt, waarbij de meeste belangen zijn meegenomen. Omdat de termen complex en ingewikkeld niet vastliggen worden ze vaak door elkaar gebruikt. Ingenieurs spreken van een complex technisch vraagstuk, communicatieadviseurs van ingewikkelde bewoners processen. In ons BEP+ plan, en tijdens het vormgeven van ons proces, gebruiken wij de termen zoals die door Snowden gedefinieerd zijn.

5.3 Participatie met je buren

Een van de grootste vraagstukken uit de burgerparticipatie is: wat is het mandaat van het initiatief? Van de overheid weten we dat: daar zijn verkiezingen aan voorafgegaan en wethouders en raadsleden danken hun mandaat aan een democratisch proces. Bij een bewonersinitiatief is er niet eerst een verkiezing geweest. Initiatieven ontstaan doordat burgers zich verenigen en gewoon aan de gang gaan. Het is dan ook legitiem om je af te vragen hoe deze kopgroep de buurt kan vertegenwoordigen.

In haar proefschrift "in gesprek of uitgepraat" heeft Christine Blijenberg het over dit dilemma: bewonersinitiatieven beginnen altijd met een kopgroep. Dat zijn vaak wat meer bevoorrechte bewoners van een wijk die tijd en energie hebben om zich hiermee bezig te houden. Bewonersprofielen zoals die van Movision en BSR laten ook zien dat je niet kunt verwachten dat alle bewoners uit een buurt of wijk even betrokken zijn. Deze sluiten overigens ook goed aan bij onze eigen enquête rond dit onderwerp. Maar is dat dan erg? Bleijenberg stelt dat het helemaal niet erg is zolang alle stemmen maar gehoord worden.

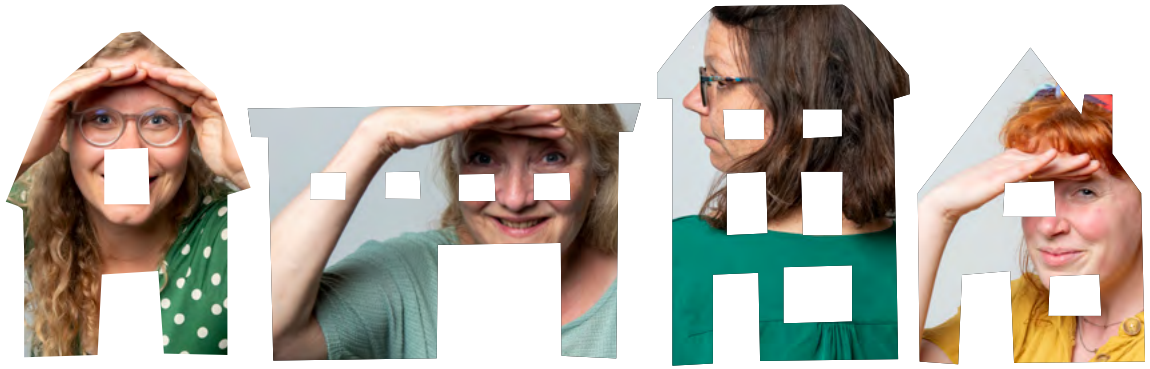
Wil je, als koplopers, een gedragen plan maken voor je buurt dan hoeft dus niet iedereen actief betrokken te zijn maar is het wél noodzakelijk dat je al die andere stemmen een plek geeft in het proces.

Deep democracy en Sociocratie
Een andere bestuursvorm in plaats van democratie is sociocratie, letterlijk: regeren door samenwerking. Een methode die werkt met het consentbeginsel: het principe dat een besluit alleen genomen kan worden wanneer geen van de aanwezigen een beargumenteerd bezwaar heeft tegen het nemen van dat besluit. Daarbij is het wel van belang dat alle betrokkenen op de hoogte zijn van de lopende processen en je dus een open en toegankelijke communicatie organiseert. 50 Tinten Groen Assendorp gebruikt de principes van sociocratie om haar activiteiten te borgen in de wijk. Bij De Groene Renovatie Sallandsweide hebben we die ervaring ingezet om alle bewoners de kans te geven om actief mee te doen en/of hun stem te laten horen.

Het stille midden
In de praktijk zien we dat met name de middengroep, en specifieker het stille midden, de gelegenheid moet krijgen om hun stem te laten horen. Koplopers en critici weten prima hun standpunten naar voren te brengen, voor veel andere bewoners is het best spannend; het gaat tenslotte om je buren. Daarbij ligt een duidelijke rol voor het projectteam, dat ervoor moet zorgen dat iedereen zich veilig genoeg voelt om zijn/haar mening naar voren te brengen. Een goede dialoog is daarbij essentieel. Gepolariseerde debatten dragen niet bij aan het vinden van een oplossing.

De regels van de Deep democracy (Arnold Mindell) eisen dat je zelfs een stapje verder gaat: je zoekt de weerstand letterlijk op en probeert actief de minderheid te betrekken. Qua proces lijkt het erg op sociocratie maar in de Deep democracy zoek je dus actief de onderstroom op.

Een goed gesprek
Iedereen heeft een eigen kijk op de wereld. Wij interpreteren de wereld anders en stellen dus ook andere prioriteiten. Ons eigen wereldbeeld is tevens de basis van waaruit wij de acties van onze buren beoordelen. Dit heet zelfreferentialiteit (Luhmann); jezelf als referentie nemen voor de rest van de wereld. En vaak zijn wij ons daarvan niet bewust. Hoe we omgaan met de openbare ruimte bijvoorbeeld. Als je die gebruikt en ziet als een ruimte om van A naar B te komen, stel je daar andere verwachtingen aan dan iemand die die ruimte ziet als onderdeel van zijn/haar leefwereld. Een voorstel van een buur om een deel van de straat te vergroenen is dan lastig te plaatsen; er is toch een park? Een ander voorbeeld: de positie van de auto. Als je geen waarde toekent aan het bezit van een auto en daar niet van afhankelijk bent, dan kun je rustig roepen dat alle auto's de straat uit moeten. Dat een buur lang heeft moeten sparen voor zijn auto en die graag in de buurt heeft is dan moeilijk invoelbaar.

We zoeken elkaar ook op rond deze wereldbeelden. Het liefst praten we met mensen die op eenzelfde manier naar de werkelijkheid kijken. Bij een buurtproces zitten we allemaal, met al die verschillende wereldbeelden, bij elkaar in een ruimte en moeten we tot een vergelijk komen. Goede gesprekken zijn dan essentieel om verbondenheid te creëren. De gespreksleider kan, met de regels voor een goede dialoog, veiligheid creëren waarbij iedereen de kans krijgt zijn/haar kijk op de wereld te formuleren om zo elkaar te leren begrijpen en "gezamenlijke grond" te vinden.

Huiskamergesprekken
Alles begint met een goed gesprek. Vanuit huiskamergesprekken (vaak bij een koploper of criticus thuis) nodigen buren hun buren uit. Hierdoor schuiven de eerste bewoners uit de middengroep vaak al aan. Tijdens deze gesprekken verkennen we de wensen, zorgen en kansen om zo samen randvoorwaarden te formuleren waarbinnen iedereen zich kan vinden. Deze huiskamergesprekken gebruiken we ook om acties op poten te zetten of om voorstellen te toetsen.

Individuele gesprekken
Indien nodig pakken we een bakje koffie met individuele bewoners. Omdat ze het groepsproces te spannend vinden of wantrouwen, zich niet gehoord voelen, of juist een hele afwijkende mening hebben die ook een plek moet krijgen in het proces.

Buurtbijeenkomsten
Tijdens buurtbijeenkomsten toetsen we de opgehaalde randvoorwaarden en werken we samen aan voorstellen. Hier kunnen we met elkaar inhoudelijke en co-creatie

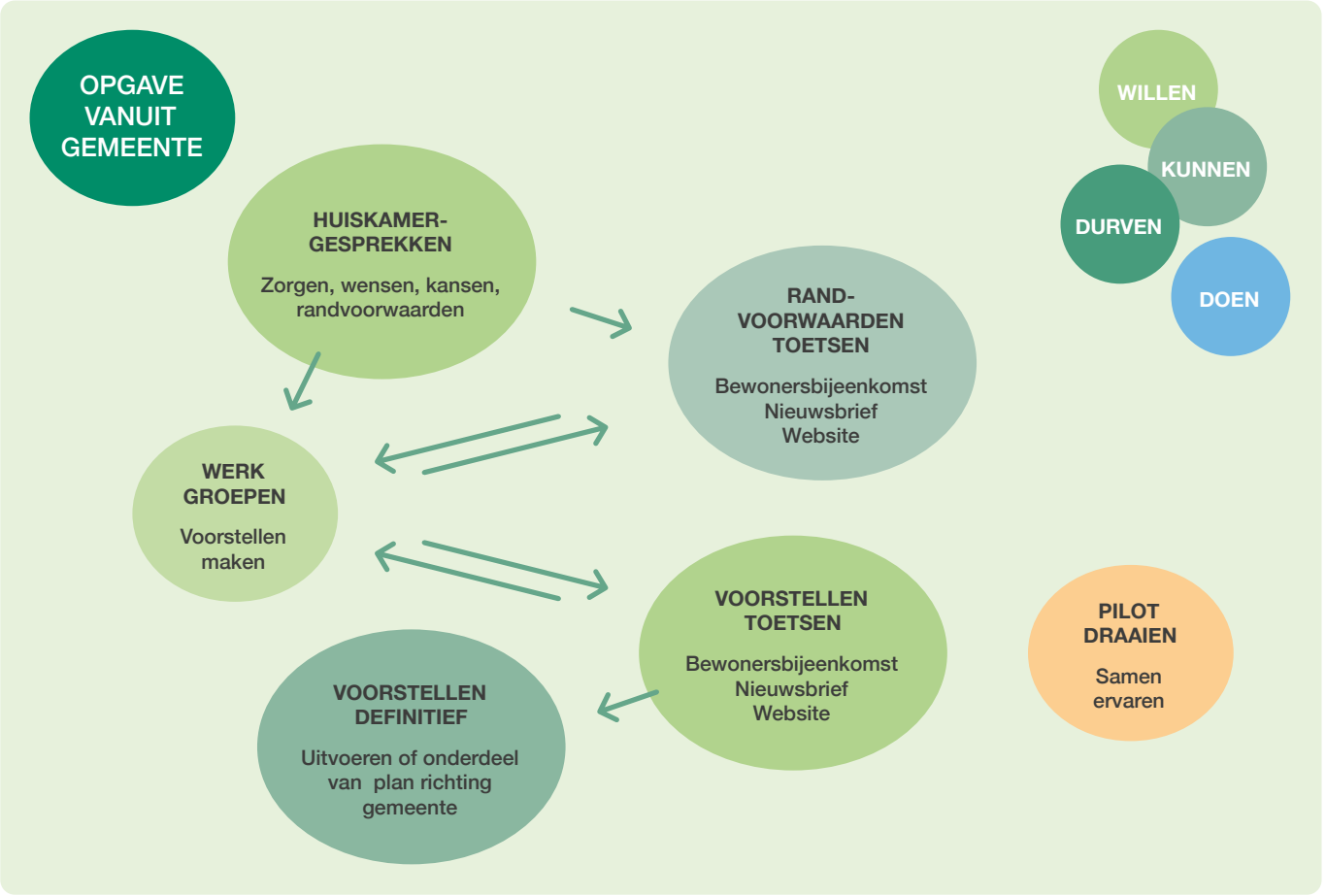
gesprekken voeren. Mocht blijken dat sommige voorstellen nog niet helemaal gedragen worden, dan pakken we het proces weer opnieuw op met huiskamergesprekken. Als blijkt dat het wel gedragen wordt, dan wordt het opgenomen als bewonersvisie of -besluit. De buurtbijeenkomsten zijn ook geschikt om vanuit een debat richting dialoog te komen.

Blijven communiceren

De stappen die we samen genomen hebben tijdens deze gesprekken delen we vervolgens met de rest van de buurt. Een belangrijk onderdeel van de Consent-theorie; iedereen moet kunnen reageren en meedenken. Voor de communicatie gebruiken we:

Nieuwsbrief

De nieuwsbrief wordt erg gewaardeerd. De gedrukte versie gaat bij iedereen in de brievenbus en bewoners worden zo op de hoogte gesteld van lopende en komende acties, kunnen verslagen van bijeenkomsten lezen via een link naar de website en worden uitgenodigd om deel te nemen aan acties en processen.

(Digitale) flyer

Om wat extra aandacht te geven aan een onderwerp maakten we gebruik van (digitale) flyers. Vaak in een ludieke vorm, zodat ze opvallen tussen alle andere post. Zo deelden we bloembollen uit met een uitnodiging deel te nemen aan de Groene Burendag en een flyer die je moest opennvouwen als raam voor de glasactie. Door de flyer ook in digitale vorm aan te leveren kon deze door bewoners in de straatapp gedeeld worden.

Website

De website is het archief van het project. Alle verslagen, bijeenkomsten en acties zijn hier (in chronologische volgorde) terug te vinden. Zo kan iedereen altijd even checken hoe iets is ontstaan, welke afspraken er gemaakt zijn en hoe het proces loopt.

Deep democracy in de praktijk
Tijdens De Groene Renovatie hebben we een deelproject gehad waarbij we alle geleerde lessen en bedachte processen nodig hadden. Een pittige casus die meteen de veerkracht van het project heeft getest.

Verschillende wereldbeelden
Als je samen met je buren praat over de toekomst van de openbare ruimte in je straat of buurt dan komen verschillende wereldbeelden samen. Niet altijd kom je dan meteen tot een vergelijk, soms moet je wat meer onderzoek doen of iets uitproberen om daarna weer verder te praten. Hoe gebruik je bijvoorbeeld de openbare ruimte? Is dat alleen maar een plek voor vervoer: van huis naar de winkel of werk en terug en recreëer je dan in het park, óf maakt die openbare ruimte deel uit van je leefomgeving en kun je die multifunctioneler inzetten?

Idee: pilot vergroenen parkeerplaatsen
Buren werden via een nieuwsbrief uitgenodigd om tijdens een buurtbijeenkomst samen over na te denken over inrichting van openbare ruimte. Hier bleek dat aanwezige bewoners de behoefte hadden om te ervaren hoe verschillend gebruik van die openbare ruimte effect zou hebben. Ze wilden graag een pilot en stelden als locatie daarvoor vijf parkeerplaatsen op de hoek van de Molenweg en Sallandstraat voor. Omdat de parkeerdrukverhoging nadrukkelijk ongewenst was (was al één van de eerder vastgestelde randvoorwaarden), regelden de betrokken bewoners meteen dat ze vijf auto's tijdelijk ergens anders zouden parkeren.

Ruimte voor gesprek
De volgende stap was het vermelden van deze plannen via de nieuwsbrief. Dat leverde meteen reacties op. Reacties van bewoners uit het plangebied die toch nog wel wat vragen hadden én vanuit straten buiten het plangebied die óók gebruik maken van deze parkeerplaats maar (nog) niet betrokken waren.
Het sociocratisch proces vroeg om een extra (ad hoc) bewonersbijeenkomst om tot consensus te komen. Reden om de geplande werkgroepbijeenkomst rond dit onderwerp om te bouwen tot een bredere buurtbijeenkomst, met ruimte om met elkaar in gesprek te gaan. En die werd goed bezocht. Ruim een uur lang hebben we gesproken over de wensen en zorgen van elkaar rond het parkeren in de buurt. En ook over het proces: hoe is dat gegaan, waar ging het goed en waar kunnen we verbeteren? Eerlijke en waardevolle gesprekken waaruit maar weer eens bleek dat verschillende buren verschillende ideeën kunnen hebben over groen, parkeren en de openbare ruimte. Ook bleek dat de grote meerderheid van de bewoners graag

de handen ineen slaat om hun straat en buurt te verduurzamen. We hebben die avond de randvoorwaarden rond het bewonersperspectief parkeren aangescherpt en meerdere bewoners hebben voorstellen gedaan om de zorgen over de parkeerdruk tijdens de pilot nog verder op te vangen.

Bewoners kwamen tijdens het gesprek met het voorstel om de pilot uit te werken op drie andere parkeerplekken die daarvoor beter geschikt zijn dan de eerst beoogde vijf. Zes directe buren boden aan hun auto tijdens deze pilotperiode ergens anders parkeren en de direct omwonende buren gaan aansluiten bij de werkgroep om e.e.a. verder uit te werken. Ook zijn er die avond direct huiskamergesprekken gepland in de omliggende straten buiten het aanvankelijke plangebied om bewoners op de hoogte te brengen en verder te praten over de plannen van De Groene Renovatie.

Omgaan met weerstand in het buurtproces

Dat niet iedereen bereid is tot concessies bleek óók die avond. Met name één bewoner was niet bereid om het gesprek aan te gaan met zijn buren en weigerde de aangeboden uitgestoken hand te accepteren. Dat is jammer maar wel onderdeel van het proces; er waren geen redelijke bezwaren meer om zijn verzet vast te houden en daardoor plaatste hij zich buiten het gesprek. Een dergelijke niet-coöperatieve opstelling van een buurtbewoner heeft effect op het proces. Bewoners die kwetsbaar zijn, kruipen terug in hun schulp en actieve bewoners die écht oprecht hun best doen om hun buren te verduurzamen verliezen hun energie en motivatie. Dit wordt versterkt als partijen van buiten het buurtproces zich ermee gaan bemoeien. Tegelijkertijd geeft het wel een kans om te zien of het buurtproces werkt. Deze keer ging het over een pilot, een relatief onbelangrijk onderdeel binnen het project. Straks gaat het over een coöperatieve warmtenet of de complete herinrichting van een straat. Het projectteam zag de

omslag tijdens de bewonersbijeenkomst als een teken dat we op het juiste spoor zaten. Geef bewoners de ruimte om betekenisvolle gesprekken met elkaar aan te gaan en je ziet dat ze elkaar vinden. En juist de uitzondering bevestigt hier de regel. Ook is het geluid van deze bewoner uiteindelijk meegenomen in de bewonersvisie, daarmee is hij dus wél onderdeel geworden van het verhaal.

Kwetsbaarheid proces is aandachtspunt

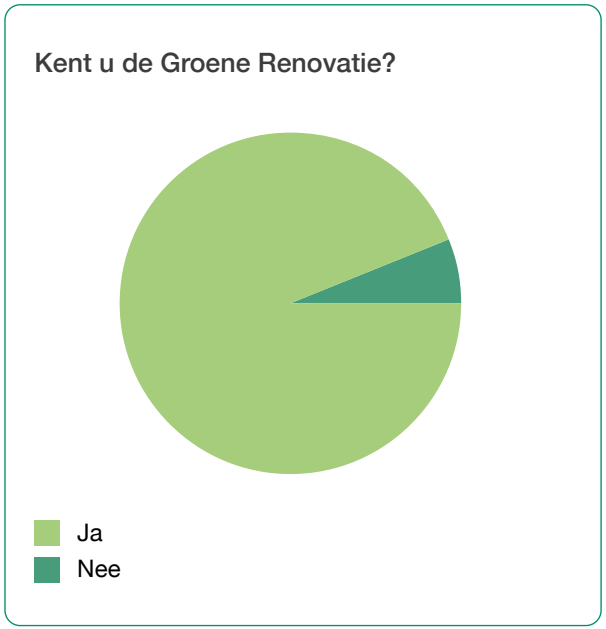
Daarnaast konden we zien hoe de gemeente om zou gaan met deze situatie. Al in 2022, tijdens het eerst rondetafel-gesprek met de raad over de Groene Renovatie, waarschuwden wij de raad dat dit kan gebeuren: hoe goed het proces ook is,er kunnen altijd bewoners zijn die niet in gesprek willen met hun buren. Wij vroegen nadrukkelijk om een a-politiek proces (tot de besluitvorming uiteraard) en hebben regelmatig sessies georganiseerd voor de raad zodat deze het project kon monitoren. Helaas ging dat hier niet goed en heeft één raadspartij er toch voor gekozen om hier politieke vragen over te stellen. En dat toonde meteen de kwetsbaarheid van het project aan. Die kan namelijk géén hand-tekeningen ophalen; dat past niet binnen een sociocratisch proces. Die kan geen positie innemen; daarmee verlies je de Deep democracy. Die kan een complex onderwerp niet reduceren tot voor- en tegenstanders. Die kwetsbaarheid is wel een grote zorg en vraagt om nóg betere borging binnen de gemeenteraad bij deze vorm van participatie.

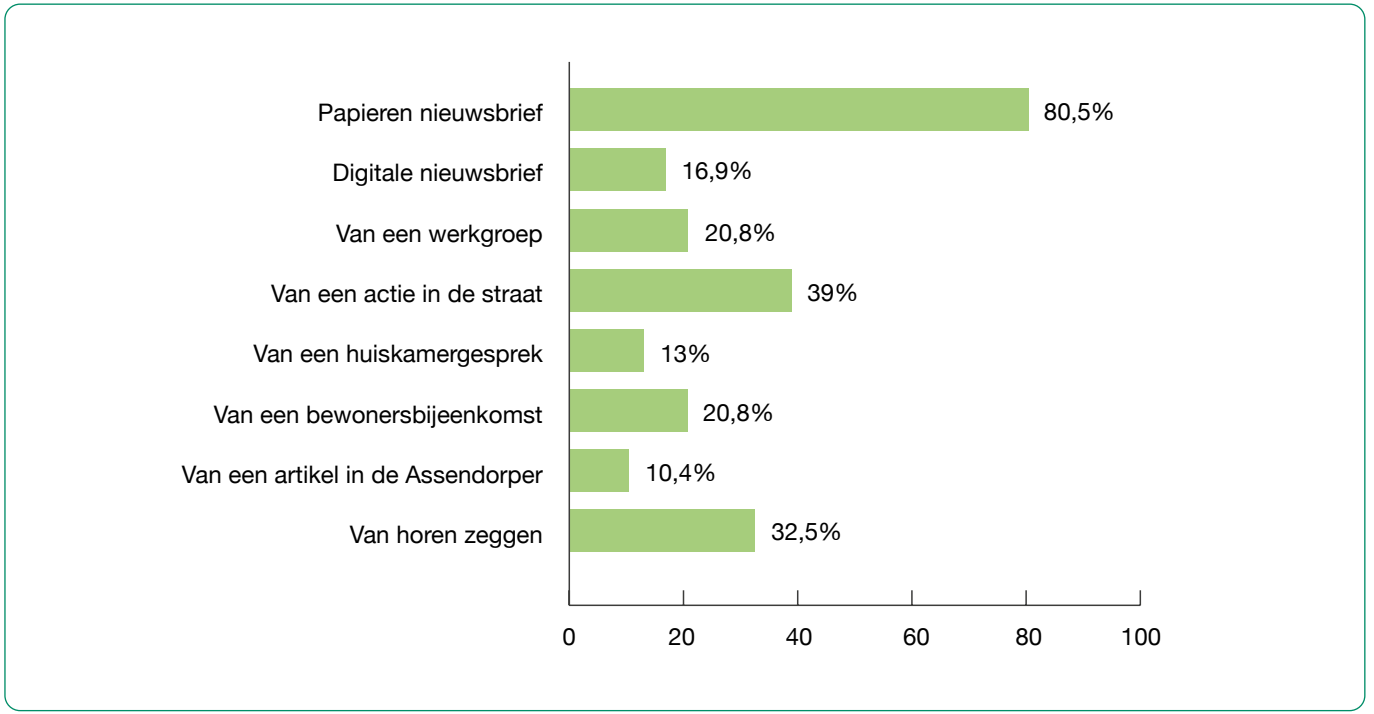
Toetsing van de bewonersbetrokkenheid

Dat een klein deel van de bewoners echt actief betrokken is bij dergelijke processen was dus bekend. Voor een projectteam voelt dat soms echter best vreemd. Je ziet steeds dezelfde gezichten en ook bewoners vroegen zich af; zijn er geen andere buren die actief willen meedoen? We hebben daarom besloten om een deur-tot-deur enquête te gaan houden om de betrokken-heid te toetsen. 100 huishoudens van de 170 hebben we thuis getroffen tijdens de enquête periode.

Daarbij bleek dat het project (buiten de studentenhuizen en nieuwe buren) goed bekend was.

Die enquête bevestigt de bewonersprofielen en de aanname dat ongeveer 15% behoort tot de actieve koplopers die mee doen met een werkgroep of bewonersbijeenkomst (20% bij ons). De grote meerderheid leest de papieren nieuwsbrief en ruim ⅓ heeft ons bezig gezien óf meegedaan met een straatactie.

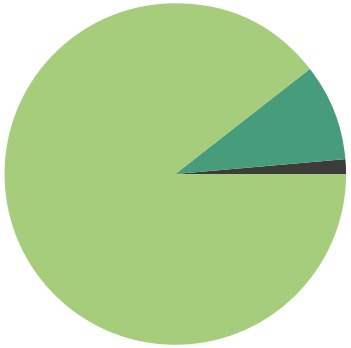
Tijdens het afnemen van de enquête hebben we specifiek gevraagd naar de wijze waarop bewoners invloed willen hebben als ze nog niét actief betrokken zijn. Hier zien we dat het grootste deel van de bewoners het proces actief volgen en zelf willen kiezen wanneer ze aansluiten. Maar ook het kunnen reageren op een uiteindelijk voorstel heeft een hoge score. Er is zelfs een deel bewoners die het helemaal prima vindt en het vol vertrouwen ziet gebeuren.

Bij Nee: hoe zou je invloed willen hebben op wat er allemaal bedacht wordt?

Ook goed om te horen was dat de bewoners de projecten van hun actieve buren in ruime meerderheid ondersteunen.

De buren zijn druk geweest met allerlei acties in de straat. Wat vind u ervan als bewoners zélf de verduurzaming van hun straat oppakken?

- Leuk! Vooral doorgaan
- Geen mening
- Onzin, ik wil niet dat er iets verandert

Bewoners die niet actief betrokken zijn bij de huiskamergesprekken en buurtbijeenkomsten volgen het proces dus wel. Via de nieuwsbrief blijven ze op de hoogte van de activiteiten en als het nodig is laten ze van zich horen. Ze hebben vertrouwen in hun buren en willen graag iets vinden van een kant-en-klaar plan, mocht het zover zijn.

5.4 Participatie met de gemeente

Aan de wortels van De Groene Renovatie ligt onder andere een COP die de gemeente heeft opgezet met 50 Tinten Groen Assendorp in 2020. Daar hebben we destijds met RRE(W) gelden een aantal projecten in co-creatie opgezet en ontstond ook de behoefte om een meer integraal project op te pakken. Tijdens De Groene Renovatie hebben we samen met de gemeente de COP doorgezet en verdiept met behulp van een externe procesbegeleider, Duneworks. Het rapport (Opgroeiruimte in Zwolle) zit als bijlage bij het BEP+.

Naar een nieuwe manier van samenwerken

Samenwerken tussen gemeenten en bewonersinitiatieven in de warmtetransitie is een relatief nieuw fenomeen. Het is anders dan standaard publiek-private samenwerking. Bewonersinitiatieven werken op basis van andere waarden en hebben een andere werkwijze dan private partijen. En in de samenwerking pakt de gemeente een andere rol. Omdat publiek-civiele samenwer-

king in de warmtetransitie relatief nieuw is, vraagt het extra aandacht. Waar bij publiek-privaat samenwerken het vaak over een tijdelijke opdrachtgever-opdrachtnemer relatie gaat, zal de samenwerking met een lokaal initiatief misschien wel decennia doorlopen, dus dan gaat het over langjarig partnerschap. Dat partnerschap kan uitgroeien van samenwerking rondom een specifiek project tot een programmatische vorm van samenwerking.

Opgroeiruimte

Opgroeiruimte is de ruimte die initiatief en gemeente elkaar geven om de samenwerking gezamenlijk zorgvuldig vorm te geven en om beide te groeien in de nieuwe rol. Vanuit wederzijds begrip en de erkenning van volwaardig partnerschap. Dat is een zoekproces, een proces van samen leren en leren door te doen. Zoals elk partnerschap, vraagt het aandacht voor de relatie zelf, voor heldere afspraken en ruimte voor reflectie.

Voor opgroeiruimte zijn drie onderdelen van belang, wordt duidelijk uit de COP. Deze onderdelen zijn niet volgtijdelijk, maar wel alle drie cruciaal voor een geslaagde samenwerking tussen gemeente en bewonersinitiatief:

Leer elkaar kennen: elk bewonersinitiatief is anders en elke gemeente werkt anders. Om te weten hoe de samenwerking eruit kan gaan zien, is het belangrijk om tijd te investeren om elkaar te leren kennen, waarderen en begrijpen. Zo verkrijg je inzicht in de gedeelde waarden en mogelijkheden voor samenwerking, de rolverdeling, en elkaars perspectief op kansen, risico's en onzekerheden.

Borg het partnerschap: vanuit gedeelde waarden en doelen zal de samenwerking richting partnerschap gaan. Het borgen hiervan is nodig om duidelijkheid en continuïteit te scheppen. Intern kan dat in het eigen beleid, en gezamenlijk in samenwerkingsafspraken zoals bijvoorbeeld intentie- of samenwerkingsovereenkomsten.

Aan de slag: samen doelen behalen in de warmtetransitie. Door met de uitvoering van activiteiten aan de slag te gaan, ervaar je hoe je elkaar kan versterken en waar het nog schuurt. Deze ervaring in de praktijk is nodig om goede gesprekken te voeren, te werken aan de relatie en het is de voedingsbodem in het borgen van partnerschap. Begin in de uitvoering klein en werk stapsgewijs, zodat je flexibel kan bijsturen. Dat geeft ruimte waarbinnen het vertrouwen in elkaar kan groeien, het initiatief kan professionaliseren en de gemeente nieuwe samenwerkingsvormen kan uitzoeken en in beleid kan verankeren.

Gezamenlijke visie ontwikkelen

Een gezamenlijk verhaal en/of visie ontwikkelen helpt bij het verduidelijken van de gezamenlijke waarden en doelen, en ook bij het uitdragen van de samenwerking naar buiten toe. Daar waar in de uitvoering kansen of knelpunten zichzelf aandienen helpt het als keuzes gestaafd kunnen worden aan de gedeelde visie.

5.5 Participatie met andere stakeholders

Wij dachten, door te beginnen met een relatief klein plangebied, in te kunnen groeien in het complexe proces rond de klimaat- en energietransitie. Niks bleek minder waar. Binnen het plangebied De Groene Renovatie spelen dezelfde dilemma's en stakeholder processen als in een groter plangebied.

SWZ heeft 17 woningen in haar bezit in het plangebied en is daarmee de grootste Zwolse corporatie binnen het project. Deze woningen zijn ook meteen relatief nieuw (1981) en zijn geclusterd. Deltawonen heeft nog 5 woningen uit 1921 in bezit, verdeeld over de Sallandstraat. Habion, een landelijke corporatie, zat oorspronkelijk niet in het plangebied maar is halverwege het proces aangehaakt. Zij hebben de 150 appartementen van Huize Assendorp in bezit.
Het bezit van Landstede bestaat uit een schoolgebouw en een sportzaal midden in het plangebied.

Om het stakeholderproces goed vorm te geven hebben we regelmatige stakeholderoverleggen gepland. Hierin deed het projectteam verslag van de stand van zaken en konden we vraagstukken voorleggen, dilemma's bespreken en samen ontdekken wat nodig is om een dergelijk complex bewonersproces tot een succes te maken. Voor sommige onderwerpen hebben we losse sessies ingepland zoals het doorspreken van kengetallen en specifieke vraagstukken voor corporaties, Landstede of de gemeente.
Wij hebben, als projectteam, de input van de verschillende stakeholders zeer waardevol en onmisbaar gevonden. Iedereen is binnen zijn/haar eigen vakgebied druk bezig met de transitie en heeft eigen kennis, ervaringen en perspectief ingebracht.

Van het creatief meedenken met innovatieve technische oplossingen tot constructief kritische bespiegelingen. Zonder de inbreng van de verschillende stakeholders zouden we niet zijn waar we nu staan en vol vertrouwen de volgende stap durven te nemen.

De verschillende belangen hebben blijvend aandacht nodig
Of het nu gaat om de (gedeelde) verantwoordelijkheid rond de participatie met huurders tussen de corporatie (particuliere verhuurders) en het bewonersinitiatief óf de specifieke warmtebehoefte van de utiliteiten in het plangebied. Alleen door samen in gesprek te blijven en samen te zoeken naar mogelijkheden om elkaar te versterken komen we oplossingen.

5.6 Resultaten en impact

Burgerparticipatie is een kwetsbaar proces Je wilt àlle stemmen een plekje geven en daarvoor is een zorgvuldig proces essentieel. Grote veranderingen in de openbare ruimte en privéomgeving maken bewoners onzeker en kwetsbaar. Vanuit die kwetsbaarheid en onzekerheid kiezen bewoners vaak sneller positie en ontstaat polarisatie.

Begin waar de energie zit
En dat hoeft niet per se duurzame warmte te zijn. Sterker nog: integrale projecten creëren meer betrokkenheid en passen beter bij de leefwereld van bewoners.

Bewonersinitiatieven genieten doorgaans veel vertrouwen van hun buren
Ze hebben geen winstoogmerk en handelen in het belang van hun eigen gemeenschap. Dit zorgt ervoor dat ze beter dan commerciële partijen en gemeenten in staat zijn om de buurt te betrekken bij projecten. Zeker in de Initiatieffase kunnen bewonersinitiatieven aan vrijwel ieder project veel toevoegen. Ze blijken goed te zijn

in randvoorwaarden formuleren waarbinnen de transitie acceptabel is, en tot een gedeelde conclusie te komen over welke van de oplossingsrichtingen het beste in die randvoorwaarden passen. Daarmee spelen ze een belangrijke rol bij het achterhalen welke aanpak in hun buurt op draagvlak kan rekenen.

Een goede dialoog is essentieel
Een waardevol gesprek, volgens de regels van een goede dialoog, is essentieel voor het vangen van alle stemmen. Vooraf het proces borgen met de regels van de democratie, sociocratie en Deep democracy geven het project meer ruggengraat en weerbaarheid. Ook hier hebben bewonersinitiatieven een voorsprong op de overheid en marktpartijen. Zij zijn al onderdeel van de gemeenschap en delen vaak dezelfde waarden en ervaringen als hun buren.

Samen randvoorwaarden bepalen
Door samen de randvoorwaarden te bepalen, creëer je gemeenschappelijke waarde waarop je verder kunt bouwen en terug kunt vallen. Het geeft de nodige structuur om de complexiteit van het bewonersproces aan te laten sluiten op het ingewikkelde proces van techniek en businesscase.

Goede borging van het proces
Goede borging van het proces binnen het gemeentelijke én politieke systeem is essentieel. De kaders bepaal je vooraf samen. Zo ligt de uiteindelijke beslissingsbevoegdheid bij de raad en moeten de uiteindelijke plannen altijd beoordeeld worden op basis van omgevingsvisie, beleid en regelgeving. Daarmee borg je ook de rechten van bewoners die niét mee willen doen met het buurtproces. Tot die tijd moeten initiatieven echter de vrijheid hebben om het gesprek aan te gaan met hun buren. Dat vraagt om vertrouwen en openheid van alle partijen.

Kwetsbaarheid en kracht van de projectgroep
Dat de projectgroep zo dicht bij hun buren staat, is meteen haar kracht. Vanuit die nabijheid ontstaat verbinding; de projectteamleden wonen in dezelfde huizen, dezelfde straat, dezelfde buurt. Het gezamenlijk belang is ook hun belang.
Dat maakt, met name het participatieproces, tegelijkertijd intensief en persoonlijk. Dat vraagt om goede onderlinge afspraken over rolverdeling en het vooraf goed regelen van de “onderstroom” binnen je projectteam. De combinatie van complexe en ingewikkelde vraagstukken én de verschillende persoonlijkheden en vaardigheden binnen het team, maakt het er niet gemakkelijker op. Als projectteam merkten wij dat we samen “heisessies” nodig hadden om elkaar soms weer te vinden.

6. Terugblik en aanbevelingen

Dit project kwam mede voort uit een behoefte om, samen met de gemeente, te leren hoe wij als bewoners eigenaarschap kunnen pakken rond klimaatadaptatie en de warmtetransitie in onze eigen woningen, straat, buurt en wijk.

6.1 Terugblik op het project

Dit project kwam mede voort uit een behoefte om, samen met de gemeente, te leren hoe wij als bewoners eigenaarschap kunnen pakken rond klimaatadaptatie en de warmtetransitie in onze eigen woningen, straat, buurt en wijk.

Het was een intensief project waarbij we konden terugvallen op de ervaringen van andere burgerinitiatieven in Nederland via SCCALE 203050, op de kennis van EnergieSamen Buurtwarmte, de enorme hoeveelheid kennis en ervaring bij onze buren rond deze thema's en de betrokken ambtenaren binnen de gemeente Zwolle. We hebben de steun vanuit de corporaties, Landstede, de Zwolse gemeenteraad en het college als bijzonder warm ervaren.

De samenhang van ingewikkelde technische en procesmatige vraagstukken en complexe bewonersprocessen is en blijft het meest uitdagend. We hebben moeten leren te werken met veel onzekerheid. Van de kengetallen voor de berekeningen tot de bewonersvisie; niks is harde wetenschap en alles kan ter plekke veranderen. Dat vraagt samen stappen zetten in vertrouwen rond het proces, vertrouwen in elkaar als bewoners, de stakeholders, gemeente en de politiek.

Een lerende gemeenschap, van een huiskamer aan de Eerste Weidjesstraat tot een kantoor in Brussel

Vanuit de rest van de wijk, de stad en zelfs Nederland en Europa is er met groeiende belangstelling gekeken naar ons project. Zo waren we onder andere keynote spea-

ker op een congres rond kleinschalige warmtenetten bij de TU Delft, deelden onze ervaringen bij de Provincie Overijssel, Noord Holland en Utrecht en op de impulsdag warmtenetten van NPLW. Ons project is onderdeel van de landelijke kennisacademie van Buurtwarmte en het Europese leerproject SCCALE 203050. Samen met de gemeente Zwolle en vergelijkbare initiatieven in Amsterdam en Lochem hebben we, onder begeleiding van RVO, de relatie tussen burgerinitiatieven en de overheid verkend. We zijn onderdeel van een lerende gemeenschap, van een huiskamer aan de Eerste Weidjesstraat tot een kantoor in Brussel.

Betrokken bewoners uit het projectgebied en het projectteam en 50 Tinten Groen Assendorp realiseren zich hoe uniek dit project is. En wij zijn dan ook bijzonder dankbaar voor de kans die ons gegeven is. Tijdens deze fase hebben we veel geleerd, grote stappen gezet en ons sociale netwerk versterkt. En wij zijn klaar voor de volgende fase.

6.2 Integraliteit van de oplossingen

Het project De Groene Renovatie is ontstaan vanuit de vraag van de gemeente Zwolle voor een klimaatadaptieve oplossing rond steeds extremer wordende regenval. Vanwege het ingrijpende karakter van deze maatregel én de wens van de gemeente om ook particuliere daken en tuinen aan te sluiten vroeg de gemeente 50 Tinten Groen Assendorp of zij het participatieproces wilden vormgeven.

50 Tinten Groen Assendorp heeft daarbij meteen aangeven dat bewoners de verschillende uitdagingen rond de klimaatveranderingen niet als losse onderdelen zien maar veel meer integraal denken. Als je de straat openbreekt voor een infiltratiesysteem dan kun je meteen de stenen anders terugleggen, bomen planten en misschien zelfs wel een warmtenet in de grond leggen. Bovendien liggen er bij verschillende afdelingen van de gemeente verschillende opgaven die de komende periode direct aangepakt kunnen worden.

Het integraal aanpakken van de verschillende uitdagingen zorgt voor efficiëntere inzet van middelen. Het vermindert de overlast in de omgeving en biedt ruimte aan oplossingen voor uitdagingen waarvoor er geen individuele budgetten beschikbaar zijn. Bovendien vraagt de beperkte ruimte in de ondergrond om nauwgezette afstemming. Zo creëer je zo veel mogelijk maatschappelijke waarde.

Integraal werken is echter bijzonder lastig voor de gemeente Zwolle. De verschillende afdelingen hebben verschillende budgetten, verschillende prioriteiten, ander strategisch beleid en verschillende portefeuillehouders. Het maken van een Integraal Gebiedsplan, waarbij alle transitie-opgaven samenkomen, is dan ook essentieel.

Systeembarrières
Samen met de gemeente Zwolle hebben we de afgelopen maanden geleerd en ervaren hoe de integrale praktijk vast kan lopen in de systeemwereld van het Stadhuis. Ook andere gemeenten zijn aan het ontdekken hoe integraliteit kan helpen en waar de grootste uitdagingen liggen.

De belangrijkste systeembarrières die hiermee samenhangen zijn onder andere
- ➔ denken vanuit de eigen sector of organisatie, ingegeven door wet- en regelgeving
- ➔ ketendenken als gevolg van een lineair proces van besluitvorming, programmering en realisatie
- ➔ schaalniveau van en investeringen in bestaande infrastructuur

Binnen De Groene Renovatie zien wij kansen om de verschillende opgaven te combineren:

- ***Herinrichten van straatprofiel - vervangen riool - aanleg warmtenet - MJOP (Meer Jaren Onderhouds Plan)***
  Binnen het plangebied staat groot onderhoud en herbestrating in de MJOP. Tevens dient het riool aangepakt te worden. Dat kan door relining (waarvoor de straat niet open hoeft) maar dat vergroot de problematiek rond waterafvoer. Bij het aanleggen van een warmtenet moeten alle straten open; hier kan veel aan gekoppeld worden.

- ***Mobiliteit - vergroenen parkeerplaatsen***
  Bij het laten vervallen van parkeerplaatsen binnen de nieuwe parkeerstrategie kunnen de betreffende parkeerplekken meteen vergroend worden. Door dit aan te laten sluiten bij andere vraagstukken ontstaat synergie.

- ***Vervanging riool - aanleg infiltratiesystemen***
  Mocht de gemeente het riool niet gaan vervangen maar slechts relinen dan moeten er extra maatregelen getroffen worden om de verminderde afvoercapaciteit op te vangen bij extreme regenbuien. Bij het aanleggen van extra infiltratie/opvangcapaciteit kan de herinrichting van het straatprofiel worden meegenomen.

Voor de Ontwikkelfase willen wij dan ook voorstellen om alle lopende projecten en de MJOP in een integraal gebiedsplan te vangen. Dit vergt in eerste instantie extra capaciteit van de verschillende afdelingen maar levert (volgens een onderzoek vanuit de gemeente Amsterdam IOOR) op langere termijn een kostenbesparing op. Bovendien kunnen we zo de beperkte ondergrond optimaal inzetten. Een voorbeeld voor deze werkmethode is dus de Integrale Ontwerpmethode openbare Ruimte (IOOR).

Het projectteam is ervan overtuigd dat als we vast blijven houden aan de traditionele stads- en gebiedsontwikkelings- processen niet alleen de energietransitie stagneert, maar we ook nog veel meer extra geld kwijt zijn. Tijdens de Ontwikkelfase trekken we graag op met het gemeentelijk team om dit vorm te geven

6.3 Aanbevelingen

Een zorgvuldige participatie zal de klimaat- en energietransitie versnellen. Of anders gezegd; een onzorgvuldige participatie zal deze vertragen. De gemeente Zwolle doet er goed aan om te investeren in volwaardige participatie van onderaf.

Volwaardige participatie kost tijd en geld
Het is een investering vooraf, in een complex proces, waarbij je geen harde deliverables kunt afspreken. Het vraagt vertrouwen in de kracht van bewoners, het vraagt ruimte om op te groeien en het vraagt om een a-politiek proces. Bewoners kunnen dit. Wij hebben de kennis in huis, het fijnmazig sociaal netwerk, de creativiteit, werken vanuit democratische waarden en vertegenwoordigen het bewonersbelang.

De huidige ambitiepakket 2025-2030 voorziet in té weinig uitvoeringsgelden
Daar maken wij ons grote zorgen over. De gemeente Zwolle doet er goed aan deze te vergroten om zo te bouwen aan een breed gedragen transitie waarin alle inwoners van Zwolle zich gehoord voelen.

Bewoners zijn een volwaardige partner binnen de klimaat- en energietransitie
Bewoners slechts een adviserende rol geven, wordt niet geaccepteerd en zal de transitie vertragen. Volwaardige participatie betekent tijd nemen voor een gelijkwaardige positie van bewoners. In haar onderzoek geeft Christine Bleijenberg aan dat dit kan betekenen dat het “systeem” soms even moet wachten. Dit heeft grote gevolgen (zeker bij trajecten als geothermie) maar een onzorgvuldig participatieproces nog véél meer. De komende periode worden er grote beslissingen genomen rond eigenaarschap voor de inwoners van Zwolle binnen de transitie. Dit vraagt om stevige reflectie en dappere keuzes van het college en de raad.

Bewoners maken andere keuzes dan overheid en marktpartijen
Wij hangen een gordijn voor de deur tegen de kou, wij slapen met het slaapkamerraam open en zien toekomstige (collectieve) warmte als onderdeel van een integrale aanpak en sociaal proces. Voor het versnellen van de verduurzaming van onze woningen en een succesvolle wijkaanpak is het noodzakelijk dat het bewonersperspectief een gelijkwaardige plek aan tafel krijgt naast overheid en marktpartijen. Dit vraagt van de gemeente Zwolle dat zij maatschappelijke waarden en lokaal eigendom borgen binnen haar processen en tenders.

Ga werken vanuit een integraal gebiedsplan
Dit vergt in eerste instantie extra capaciteit van de verschillende gemeentelijke afdelingen, maar levert op lange termijn, aantoonbaar, efficiëntie en kostenbesparing op.

Wij willen door
De bewoners van het project De Groene Renovatie willen door. Wij zien kansen om het project op te schalen en met de geleerde lessen de warmtetransitie te versnellen in Assendorp en de rest van Zwolle. Ook de rest van de stakeholders hebben, tijdens het bestuurlijk overleg, unaniem aangegeven vertrouwen te hebben in de Ontwikkelfase. Wij hebben zelf 80% van de financiering voor de volgende fase geregeld via het Ontwikkelfonds Warmte. Van de gemeente Zwolle vragen wij een bijdrage bij de invulling van de cofinanciering van 40.000 euro per jaar voor de komende drie jaar.

Literatuur en bronnen

- David J. Snowden, 2007. A Leader's Framework for Decision Making
- Radboud universiteit, Christine Blijenberg. "*In gesprek of uitgepraat*"
- Onderzoek "Middengroep benadering" van Buurkracht en EnergieSamen academie
- EnergieSamen academie; paper over eigendom en zeggenschap coöperatie in warmtebedrijf
- "Opgroeiverkenner" Klimaat verbond en EnergieSamen
- Whitepaper "Deep democracy"; De verander Motor
- "Burgerparticipatie in onderzoek" Movisio BureauOmlo
- "Finale rapportage Warmtenetten in vergelijking met andere warmteoplossingen" NVDE
- "Bewonersinitiatief in de warmtetransitie"; Participatie coalitie 2021
- Scale 20 30 50
- Integrale Ontwerpmethode Openbare Ruimte (IOOR)
- Governance modellen voor warmtegemeenschappen
- De Groene Renovatie

Afkortingen

B.E.S.	Buurt Energie Systeem
RRE(W)	Regeling Reductie Energie (Woningen) subsidieregeling van RVO
MJOP	Meer Jaren Onderhouds Plan
COP	Community of Practice
WKO	Warmte Koude Opslag
BAK	Basis Aansluit Kosten
WEQ	Woning Equivalenten; gemiddelde warmtevraag woning
PV	Photo Voltaic; Zonnepanelen
PVT	Photo Voltaic Termical; Zonnepanelen die ook warmte kunnen opvangen.
SCCALE	Sustainable Collective Citizen Action for a Local Europe

Bijlagen

- Haalbaarheidsstudie DWA
- Kengetallen TREX
- Verslag bestuurlijk overleg
- Plan van aanpak BEP+
- Opgroeiruimte in Zwolle, onderzoek

Colofon

Het BEP+ De Groene Renovatie is tot stand gekomen dankzij de inzet van de bewoners van het plangebied De Groene Renovatie. De stakeholders Gemeente Zwolle, woningcorporaties SWZ en Deltawonen en Landstede Groep.

Het project team Maarten Epema, Wouter Heres, Olaf Heinen, Anke Jansen. Met speciale dank en een knuffel voor Kirsten Notten.

Eindredactie Anke Jansen

Vormgeving en illustratie Annemarie Zijl en Margreet Vloon

Fotografie Anke Olthof, Margreet Vloon, e.a.

Dit werk valt onder de Creative Commons.

2 juli 2024